

KERSTNUMMER 1971

TONG TONG

16e JAARG. NRS 11/12 - HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD - PRIJS f 2,50

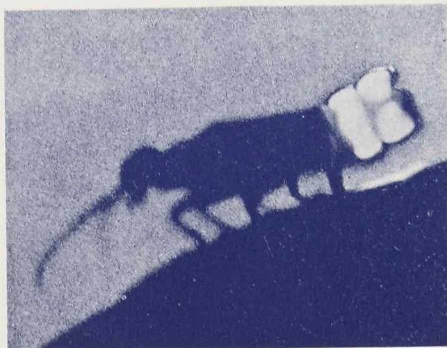
BIJ DE VOORPLAAT

FEEST VAN LICHTJES

Toen U het omslag van dit kerstnummer zag, dacht U misschien: "Het is leuk verzonnen, maar het is niet waar." En U wilt direct geloven dat er miljoenen mensen in Nederland zijn, die die tekening op het omslag niet geloven willen of kunnen.

Maar als U de twee foto's bekijkt op deze pagina, en U gelooft direct dat ze "echt" zijn, want de kelip-kelip (het vuurvliegje) hebben wij in Indië vaak gezien, weet U ook: de voorplaat is sprookjesachtig EN IS WAAR! We hebben deze foto's gereproduceerd uit kleurenfoto's van GEOGRAPHIC MAGAZINE (juli 1971), behorend bij een artikel van een natuuronderzoeker die deze vuurvliegjes bestudeerde in Malaysia. Deze boom met vuurvliegjes is dus in Malaysia (dicht bij „huis"!) gefotografeerd. Op het andere plaatje een „close-up" van een kelip-kelip.

Het is een mangrove, waar deze kelip-kelip op "geabonneerd" zijn als het ware, want zij komen op gezette tijden rondom deze boom "tot bloei". Bij een nauwkeurige en langdurige bestudering van de vuurvliegjes ontdekte men twee merkwaardigheden. 1. Het "oplichten" gebeurt niet door telkens één "ontsteking", maar door **twee** vlak na elkaar met 1/30ste seconde tussenruimte. Dit gebeurt dus zó snel dat het menselijke oog het niet waarneemt. Het verschijnsel werd dus ook alleen maar ontdekt, omdat men een oscilloscoop gebruikte. 2. Het oplichten gebeurt het sterkst door de mannetjes, die verder het vermogen bezitten hun lampjes **synchroom** te ontsteken, dus alle vuurvliegjes tegelijkertijd. Dit synchroom oplichten gebeurt niet als reactie als het vuurvliegje een ander vuurvliegje "aan" ziet gaan, maar de regeling van de frequentie geschiedt "van binnenuit", men weet niet hoe. Tussen elke twee flitsen verloopt ongeveer een minuut.



De kelip-kelip is 1 cm groot

Onze kelip-kelip heet **Pteroptyx Malaccae** en behoort tot de orde van de **Coleoptera.** Merkwaardig is ook dat als men de kelip-kelip loslaat in een donkere kamer waarin kerstlampjes aan en uitgaan met een bepaalde frequentie, deze frequentie door de vuurvliegjes wordt overgenomen. Het verschijnsel waarbij diervormen licht kunnen verspreiden, heet "bioluminescentie" en wordt ook waargenomen bij sommige andere planten en dieren.

*

Na al deze wetenschappelijke bijzonderheden willen wij U wel zeggen dat dit het mooiste en meest symbolische idee voor een voorplaat is, dat Tong Tong ooit voor een Kerstnummer gerealiseerd heeft.



Kerstboom met levende lichtjes

Want weet U, deze boom is "ons Indische leven in Holland", waarvan je — evenals van de denneboom bij nacht — in Holland niets merkt, zó gaan wij als rustige en onopvallende groep in de massa ten onder.

Ook, weet U, zijn wij afgekapt van de grond waar wij thuis hoorden en weggevoerd van de grond waarop wij leefden naar een andere wereld. Waarin wij niet geworteld zijn, zodat wij eigenlijk ook "dood" zijn.

Maar wij Indische mensen hebben onze typisch Indische getuigenissen, die o.a. bestaan als verhalen in Tong Tong van een heel aparte lieflijkheid en frisheid. En die in ons "lichten" als een aantal goede Indische eigenschappen: beleefd, hulpvaardig, gastvrij zijn, ijverig, proper, goedlachs - en net als de kelip-kelip lichten wij synchroom met elkaar op, als we als Indische mensen "onder elkaar zijn".

Zoals ik onlangs opeens ook hoorde van een winkelier: "Je kan van die Indische mensen zeggen wat je wilt, maar ze maken nooit kabaal en nooit bonje en ze zijn altijd even vriendelijk en beleefd. En alle meisjes zijn schatjes!' Nou - al zijn we het zelf hier niet overal mee eens, dit plaatje dat van ons wordt opgehangen, lijkt toch werkelijk op een "kerstboom vol kelip-kelip", ja?

En dat onze kerstboom van de voorplaat in vergelijking met de mangrove op deze pagina werkelijk **overladen** is met vuurvliegjes, hebben wij met opzet gedaan: zo **kan** onze Indische kerstboom zijn, als wij allemaal bijeen gebleven waren en ons niet bij duizenden hadden laten weg-assimileren. Nog steeds heeft de Indische groep een enorme **latente** kracht, die gedwongen is om het verleden te vergeten. Denk maar eens aan de duizenden werkelijk voortreffelijke en integere mensen, die vroeger onze Indische welvaart hielpen bouwen, en die niet meer in Indonesië te werkgesteld kunnen worden, al willen ze nóg zo graag!

Het is zonde, ja het is zonde. Maar laat ons tevreden zijn met wat het Lot ons belieft te schenken: het enige echt-Indische leven dat in Holland nog bestaat: dit blad. En meer niet.

Goed, ook al is dat "vriendelijke schijnsel" van ons even eenvoudig en onopvallend als de lantaarntjes van die vuurvliegen, behoud het **altijd,** want vooral als er tijden zullen komen van duisternis en verdriet, dan zal Uw goede voorbeeld een licht zijn voor Uw omgeving en een zegen in treurnis.

Een zalig kerstfeest dan, en een gezegend nieuw jaar toegewenst door

TJALIE ROBINSON

Noot: lees ook elders in dit nummer ("Engeltjes in Fort Dickson") van lichtende diertjes in de Tropen Nachtzee.

---

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 16e JAARG. No. 11/12
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070-54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie en Hoofdredactie: Tjalie Robinson.
2de Redacteur: G. H. Bartman, Willem Klooslaan 38, Eindhoven.
Eind-redacteur: Ch. Manders
Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,25. Abt. Nederl.: kwart. *f* 7,50; halfj. *f* 15,—; jaar *f* 30,—. Abt. Europa: jaar *f* 37,—
Buiten Europa: jaar *f* 42,—.
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 78,—; Indonesië *f* 63,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 63,—; Canada en Ver. Staten *f* 53,—; Maleisië en India *f* 63,—; Suriname en Antillen *f* 53,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

De directie behoudt zich het recht voor hen die schadelijk geacht worden voor het welzijn van Tong Tong als abonneee te weigeren of af te voeren.

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.
ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

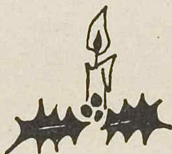
IN PLAATS VAN KAARTEN

Wij hadden ze graag willen schrijven. Maar jaar in jaar uit komt er nooit wat van omdat het er TE veel zijn, die wij schrijven moeten. Terwijl het in de decembermaand zóveel drukker is dan in andere maanden. Zodat er geen tijd voor is om de persoonlijke, eigene kaarten te schrijven, die we zo graag hadden willen verzenden naar de kring van dierbaarste vrienden, die hoe ongelooflijk het ook schijnt, elk jaar groter wordt.

Daarom dus deze aparte groet:

Een Ouwerwetse Zalige Kerst
en
De Nieuwste Gelukkige Nieuwjaarswens!

Dat U voort moogt gaan om tevredener en gelukkiger te zijn met steeds minder - zodat er méér vrij komt voor Uw medemensen. Vaart wel in 1972!
Van Lilian Ducelle en
Tjalie Robinson.



31 December

Dit is de dag van De Blik Terug. Wat had ik het afgelopen jaar moeten of kunnen doen, maar heb ik totaal vergeten?

Mijn tientje te storten voor het Hidoep Teroes Fonds **van ons allemaal!** Ik ben ten achter bij onze karavaan! Gauw inhalen. NU gireren!

1 Januari

Wat zal ik in het komende jaar (en daarna komende jaren) steeds moeten blijven doen?

Geven van giften voor liefdadige bestemmingen.

Mijzelf (en mijn huishoudbudget) eraan **wennen,** het **regelmatig** te doen.

Want in onze welzijnsstaat ben ik **bevoorrecht,** terwijl vele adiks over de hele wereld **nood** lijden. Een kleine gift kan er regelmatig **heus** wel af.

Want wij (rijken) **allemaal** moeten ons eraan **wennen samen** te leven **en te dénken** met een arme adik elders in de wereld. En dan vanzelf elke maand iets opzij zetten voor anderen.

Daarin moeten wij ons **trainen!**

"Afstand doen" (als tegenstelling tot het eindeloos begeren) is goed voor de wereld **en goed voor onszelf!**



Groet voor de Allenen

Bij het Kerstmis en de Jaarwisseling van dit jaar gaan onze gedachten speciaal naar onze oudste adiks, die door het lot op vele wijzen getroffen zijn, maar hun tekorten met stille moed dragen.

Zij, die al sinds lang met gaandeweg steeds slechter wordende ogen hun lieflijke wereld steeds meer zien vervagen.

Zij die door het verlies van gade, familie en vrienden steeds eenzamer zijn komen te staan en hun dagen doorbrengen in verlatenheid.

Zij die op den duur hun gehoor geheel hebben verloren en leven in een wereld van stilte.

Zij die langzamerhand de macht over hun benen verloren hebben en gekluisterd zijn geraakt aan een stoel bij het raam.

Zij die gekweld worden door de vele vormen van jicht of rheumatiek, voor wie elke beweging een bron van pijn is.

Zij die op den duur zonder zorg en bijstand van hun naasten zijn geraakt en in een tehuis moeten leven, waar het soms ondanks de velen onbeschrijflijk eenzaam kan zijn.

Zij die op welke andere manier ook niet meer het leven kunnen leiden van de jongeren en gezonden.

Zij tenslotte wie door de dokter aangezegd is dat hun ziekte ongeneeslijk is en ons binnenkort zullen verlaten.

Van al deze mensen hebben wij in de loop van 1971 direct of indirect van hun kwalen vernomen - en van de vaak stoicijnse wijze waarop zij zwijgend hun Lot dragen.

Wij herinneren ons Uw jongere dagen in gezondheid en zien nu zelf Uw Oude Dag **ook ons naderen.** Zullen de zwakheden en kwalen van de Ouderdom ons sparen? Of zullen zij ons in onze laatste levensdagen ook beproeven?

Want we weten dat ook DIT bij het Leven behoort en dat het verweer ertegen buiten onze macht ligt.

Maar rondkijkend onder onze oudste Adiks, weten wij dat als kommer en gebrek ons niet ontzien kunnen, wij evenals de moedigsten en ruimst-denkenden onder U onze geest helder en vrij kunnen maken,

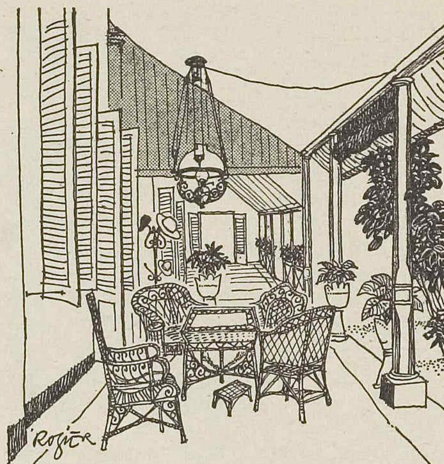
door geen jalouzie en wraakgedachten meer te koesteren,

door geen voze ijdelheid te herbergen, noch onverschilligheid en hardheid voor de nood van medemensen,

door genadigheid voor te staan in twist en strijd, en door nijd in medemensen te voorkomen door een eigen leven van eenvoud.

Wij wensen U voor 1972 de Rust van de Geest toe, die U Uw leven lang gezocht hebt.

T.R.





VILMA

Herinneringen aan Djocja door Vilma.

Een aardig Kerstgeschenk voor slechts **f 3,50 incl. porto!**

DENK ER OM !

Dat wij van 24 december tot 4 januari GESLOTEN zijn i.v.m. afsluiting boeken en stockopnamen.

Laat ons vriendelijk met rust. Danke!

ABONNEES AMERIKA

U kunt uw abonnement per check betalen aan onze agent Roy Steevensz, 11543 Buell str. Santa Fe Springs, Calif. USA 90670. Gemakkelijker, vlugger en voordeliger (geen incassokosten voor ons!).

ONTHOUDEN!

Sinds kort zijn de porti op

BRIEVEN f 0,30
BRIEFKAARTEN f 0,25
VERHUISKAARTEN f 0,20

Wilt U een vel postzegels à 5 ct. kopen om Uw voorraad postzegels bij te spekken? Dan hoeven Uw kennissen geen strafport te betalen. Dank!

Kerstmis in Kesilir

In maart 1942 hadden de Japanse legers de gehele Indonesische archipel bezet en in de loop van dat jaar werd nagenoeg de gehele mannelijke Nederlandse bevolking geinterneerd.
In Oost Java werden de Politie-en B.B. ambtenaren reeds in april 1942 geinterneerd en via Bubutan afgevoerd naar Ngawi. Later zagen we hen terug in het grote kamp CQ IV in Tjimahi.
Ik zat toen als politieman in West-Java, waar we zelfs tot uitimo mei in onze functie werden gehandhaafd. Kort daarop verhuisde ik met mijn gezin naar mijn ouders, die in Lawang, bij Malang, woonden. Ik hoopte zodoende een internering te ontlopen, aangezien de B.B.-en Politieambtenaren in West-Java wel spoedig ook geinterneerd zouden worden.
Dit gebeurde pas in augustus 1942 op grote schaal.

Doch reeds in juli 1942 moesten alle Nederlandse mannen tussen de 15 en 55 jaar, die woonachtig waren in de residentie Malang, zich melden en werden we via de "Fraterschool" in Malang afgevoerd naar het interneringskamp "Kesilir", de kleinlandbouwkolonie aan de meest Zuid-Oostelijke punt van Java.
Met mij werd mijn broer Fred geinterneerd.
Kesilir was, zoals gezegd, oorspronkelijk door de Nederlands Indische regering bedoeld als landbouwkolonie voor kleinlandbouwers. Daartoe was het geheel onderverdeeld in diverse percelen met op elk perceel de woning van de kleinlandbouwer en zijn gezin. Als ik me niet vergis heet het schiereiland, waar dit gebied lag, het schiereiland "Blambangan".

Vanuit het station Malang werden we per trein vervoerd naar het eindpunt van de S.S., station Bentjuluk, ten Z. van Banjuwangi. Van daar uit werden we per legertruck verder vervoerd naar Kesilir.

Op ieder van de percelen had de Jap, buiten de woning van de kleinlandbouwer, drie à vier bambuloodsen met attapbedekking laten bouwen, ieder plaatsbiedend aan vijftig geinterneerden.

Enige van de kleinlandbouwersgezinnen waren gewoon in hun woning gebleven, dit waren de gezinnen, waarvan de man niet onder de wapens was geroepen en dus nog thuis zat ten tijde van de Japanse invasie. Deze gezinnen vormden voor ons, tawanans, kernen van gezelligheid, waar het goed toeven was ter gedeeltelijke compensering van het gemis van het eigen gezin. Meestal maakte de vrouw des huizes specifieke Indische of Nederlandsche gerechten en lekkernijen, die ze dan verkocht en op deze wijze in het levensonderhoud voor het gezin voorzag.

Kesilir was een interneringskamp zonder prikkeldraad of omheiningen, deze werden gevormd door de natuurlijke grenzen van zee, kali en bos.

Als men vanuit Bentjuluk kwam werd de toegang tot het kamp gevormd door de brug over de kali en kwam men in Sanggar, een vroegere dessa met huisjes van steen en dakbedekking van dakpannen. In dit "voorstadje" van Kesilir werden de laatst aankomende geinterneerden ondergebracht. Hier behoorde ook mijn broer toe.
Bij de brug stond ook de Japanse wacht en het kantoor.
De Japanse kampcommandant was Naito, een kapitein, bijgestaan door Suzuki, een "econoom", die belast was met het dagelijks toezicht over de geinterneerden, voornamelijk de werkzaamheden op de diverse groentenvelden. Het waren beide "menselijke" Jappen. Naito zei zelfs in zijn afscheidsrede primo 1943, toen we op het punt stonden om te worden overgeplaatst naar kampen meer westwaarts, omdat men een Amerikaanse invasie op Java verwachtte via de Kleine Soenda-eilanden,: "Jullie hebben wel veel gekankerd op de toestanden hier, maar na de oorlog zal blijken, dat Kesilir een van de beste interneringskampen van Zuid-Oost Azië is geweest!"
En ik geloof, dat we hem in dit opzicht gelijk moeten geven.
Toch geloof ik, dat deze beide Jappen wel degelijk menselijk waren, ze konden humoristische situaties begrijpen en er zelfs om lachen. Doch laten we er geen lofrede op de Jap van gaan maken, ze leefden toen nog in hun overwinningsroes en konden zich de weelde van menselijkheid nog permiteren!

Het interneringskamp was als volgt onderverdeeld: Sanggar woonden de geinterneerden in de diverse huisjes, op balee-balee's slapend. In de eigenlijke landbouwkolonie werden de geinterneerden ondergebracht in de diverse loodsen, barakken. Als de woning van de kleinlandbouwer op het perceel leeg was, werden daar ook geinterneerden in ondergebracht.

Meestal woonde het blokhoofd in deze woning, tesamen met nog een tiental andere personen. Aan het hoofd van iedere barak stond een barakhoofd, zo was ik hoofd van barak III/2, perceel of blok III barak no. 2. Ieder onderdeel, tot zelfs de kleinste huizen, waren "self-supporting", men kreeg beras, zout, groenten en enkele andere ingredienten van de Jap, maar moest verder voor het eigen eten zorgen.

Zelfs werden in vele barakken "golongans" gevormd, die ieder voor zich kookten, slechts in enkele gevallen werd collectief voor de hele barak gekookt.

Blokhoofd op perceel III was de heer Willemse, de Nederlandse kampleiding bestond uit de heren Wackwitz van de H.V.A. en Sellarius van de Borsumij, dacht ik, bijgestaan door een staf. De officiele kamparts was Dr. van der Sleen, die samenwoonde met de kampleiding en de pastoor was pastoor van Schalkwijk, die met de dominee samenwoonde in een kamponghuisje op Sanggar. Uiteraard waren er nog meerdere geestelijken en doktoren in het kamp.

Verder was er natuurlijk een provisorisch hospitaaltje, dat gelukkig heel weinig werd gebruikt. Men kon nog teren op de goede gezondheid voor het kampleven en verder raakten velen zelfs door het sobere, gezonde leven



Bruine kindertjes op een sleetje in de sneeuw. Een nieuw vermaak nadat voor bruine kindertjes eeuwen lang sleetje rijen alleen een plezier was uit leesboekjes. Hetgeen niet wegneemt dat sommigen onzer in de regentijd (en liefst bij volle regen) wel een steile kalikant wisten te vinden, waar je wel in je blote faldera in de modder naar beneden kon roetsjen dat de spatten in het rond vlogen - met tot slot de ketjeboer in de kali!

in de vrije natuur verschillende kwalen en kwaaltjes kwijt.
Ook was er een postkantoor — wij mochten nog dagelijks per briefkaart corresponderen in de Bahasa Indonesia met onze naaste familieleden, — een kampwinkeltje, waar men enkele van de hoogstnodige artikelen kon kopen, de centrale magazijnen van waaruit de dagelijkse rantsoenen beras, suiker, zout tabak, koffie e.d. werden gedistribueerd.

Ook was er een centrale houthakkersploeg, een stelletje potige jongelui, slechts gekleed in shorts of wat daarvoor door moest gaan. Meestal hadden ze als huisdier een slang, die ze achteloos over de schouders droegen! De door de Jap aangevoerde boomstammen werden door hen in kleinere stukken gehakt of gezaagd en naar de diverse percelen getransporteerd. Hun woning op Sanggar had de klinkende naam "Hacienda del Toros".
Ieder perceel en barak kreeg van de Jap een stuk land van enige tientallen hectaren grond om te "ontginnen", maar dit ontginnen bleef beperkt tot de aanleg van een moestuin ten behoeve van de barak. De bibit kregen we van de Jap en zo ontstonden er aardige moestuintjes met katjang pandjang, terong, sawi, ketela rambat, lombok, singkong e.d., die een welkome aanvulling van ons dagelijkse menu vormden.

In de morgenuren moest men op het land werken, maar in de middaguren waren we vrij, dan zwierven wij, Indische jongens, uren rond op zoek naar meer eetbare dingen. De kleinlandbouwers hadden natuurlijk overal de nodige vruchtbomen geplant, zodat men overal de katès, mangga, advocaat, zuurzak, pisang, djeroek zag groeien. Ook de meer bijzondere vruchten als de ananas, sawo, langsep e.d. Gelukkig bestond in het kamp de erecode geen vruchtbomen te vernielen door te onrijpe oneetbare vruchten af te plukken.

Het terrein was zo groot, dat men uren kon ronddolen zonder een ander persoon tegen te komen, vooral als men de richting van het strand insloeg, een poos vertoevend op het strand uitkijkend over de zee naar de vrijheid!
Zelfs maakten enkele golongans valkuilen, waar men weleens wat in ving en velen van ons hadden natuurlijk een katapult om op ajam alas te jagen. Een andere begrenzing van het kamp werd gevormd door de kali, die langs het kamp naar zee stroomde. Het grootste gedeelte van de geinterneerden baadde zich in de kali en deed er zijn behoefte.

Aan de overkant van de kali, die bij laag water ongeveer vijftien meter breed was, was een kampong, die nog bewoond werd door de oorspronkelijke bevolking. Om de circa vijfhonderd meter stonden daar wachtposten bemand door politieagenten van de veldpolitie, meestal oudgedienden, die het wel geloofden.

Toen het bezoek van de vrouwen aan het kamp, dat de eerste maanden werd toegestaan, werd stopgezet en bepaalde artikelen schaars werden in het kamp, ondernamen ondernemende kampgenoten geregeld strooptochten naar de kampong aan de overkant van de kali.

Aangezien men zuinig was op de kleding, die men had, liep nagenoeg iedereen slechts gekleed in shorts door het kamp. Na het werk werd de short in de kali uitgespoeld en te drogen gelegd in het gras langs de kali. De eigenaar liep dan zolang in Adamscostuum en doodde de tijd door met enkele lotgenoten te bridgen of te lezen in het struikgewas langs de oever van de kali. Alleen als men een bad nam was men geheel naakt in het ondiepe water. Terzelfder tijd namen de vrouwen en meisjes van de kampong aan de overkant ook een bad slechts gekleed in Eva's costuum. Over en weer werden dan pantoens gezongen of bestellingen van levensmiddelen doorgegeven. Dit was gemengd baden van het zuiverste water! Door de kampleiding is nog gepoogd er verandering in te brengen door een circulaire uit te vaardigen: "Iedereen, die in de kali een bad neemt, dient voor de nodige lichaamsbedekking te zorgen!"
Prompt droeg ieder kampbewoner, die de volgende dag een bad in de kali nam, een hoed! Daarna is alles maar weer bij het oude gebleven!

Enkele van mijn barakgenoten, die ik mij nog goed kan herinneren, waren: de oude heer Calbo, Hr. Loth, Moll met zijn schoonvader Meyer en diens zoon, de oude heer de Graaff, van den Bosch, Schlundt Bodien, nog een oude heer Meier, de B.P.M.ers Erades en Stom, ach, namen vergeet je zo gauw, doch hun gezichten zullen mij altijd bijblijven en hoe wij in die beginperiode van onze jarenlange internering hebben doorgebracht. Mijn beide "slaapjes" waren Ungerer van de B.P.M. en Ouwehand, die bij het Marine Etablissement in Soerabaia had gewerkt.

De eerste maanden van de internering mochten onze vrouwen ons maandelijks komen opzoeken, het was voor ons altijd een feestdag. Reeds vroeg in de ochtend trok men naar Sanggar, naar de Japanse wachtpost waar aan de overkant van de brug reeds de vrouwen en kinderen, die ons kwamen bezoeken, stonden te wachten om na controle van de meegenomen pakjes toegelaten te worden tot het kamp. De dag werd verder samen doorgebracht op een grasveld aangewezen als ontmoetingspunt met onze vrouwen. De door de vrouwen meegebrachte lekkernijen werden uitgepakt, privé-aangelegenheden besproken. Doch over de werkelijke problemen lieten de vrouwen zich niet uit, ze bleven welgemoed en vrolijk zolang ze bij ons waren. Toch was er diep in ons het schrijnend gevoel en besef hoeveel onze vrouwen zich hadden moeten ontzeggen om naar ons toe te komen en onbaatzuchtig als ze zijn, ons nog vol te stoppen met allerlei toen al schaars wordende artikelen.



Twee bruine kindertjes bij een echte Hollandse kerstboom in onze Tanah Dingin. Het zijn de kleinkinderen van lezer Willy Grashuis, Pam en Mikkel. Zo'n berggezicht doet het toch machtig voor een kerstboom. Maar wie weet welke berg het is?

Hoe slecht we het ook hadden in het Jappenkamp, we hadden elke dag ons natje en droogje en een dak boven het hoofd. Maar onze vrouwen moesten maar zelf zien rond te komen met handelen, koken e.d., meestal niet alleen voor hen zelf en de kinderen, maar ook nog voor samenwonende ouders en andere familieleden.
Deze tochten van onze vrouwen naar Kesilir is een verhaal apart. Meestal begonnen de voorbereidingen een week of langer van te voren met het koken van de lievelingsgerechten, het inkopen van lekkernijen enz. De trein vertrok van Malang, in Lawang stapte het contigent van Lawang in, in Bangil het contigent van dat plaatsje en nog enkele vrouwen uit Sidoardjo en Soerabaia. Via Pasuruan, Probolinggo, Djember ging het naar het eindpunt Bentjuluk. Hier werd overnacht in de trein of bij de Assistent Wedana van Bentjoeloek of andere dessabewoners. Midden in de nacht, om één uur, vertrok men per dokar naar Kesilir, op deze manier een eindeloze file dokars vormend, rijdend in de nacht. Bij het krieken van de dag kwam men in Sanggar aan en moesten de vrouwen de meegebrachte lekkernijen zelf dragen. In de namiddag moest men op dezelfde manier weer terug naar huis, waar men laat in de avond van de daaropvolgende dag doodmoe arriveerde!
Meestal hadden ze dan vijf achtereenvolgende nachten niet geslapen en zaten financieel weer aan de grond. Na verloop van enige maanden werden deze bezoeken echter verboden en

hadden we nog contact met onze dierbaren middels correspondentie.

Zo naderde alras de maand december, de maand bij uitstek voor de familiefeesten als Sinterklaas, Kerstmis en Oud en Nieuw en iedere Indischman weet, hoe intensief deze feesten werden gevierd in het vooroorlogse Indonesia!

Ieder van ons was op zijn manier in deze maand in gedachten extra veel bij zijn gezin en andere familieleden. De meeste "totok" vrouwen waren ook al geinterneerd in aparte vrouwenkampen, de "Indische" vrouwen leefden nog buiten de kampen. Voor hoelang nog en hoe moesten ze in hun levensonderhoud voorzien?

Het kamp gonsde ook van de geruchten: "De Japanners waren bij Australië tot stilstand gebracht en de Geallieerden zouden binnenkort tot het tegenoffensief overgaan, zodat de oorlog niet lang meer zou duren!" Die tegenaanval zou naar onze mening in een tangbeweging plaatsvinden, een via de Noordelijke route en ene via de Zuidelijke route via de Kleine Soendaeilanden, Java, Sumatra en dan verder richting Tokio!!!

Bij ons in het kamp werden in het geheim de nodige voorzieningen getroffen en ontstond een ondergrondse organisatie om de Geallieerden bij een landing aan de Oostkust van Java daadwerkelijk te helpen......

Zo brak de 24e december 1942 aan, ons eerste Kerstfeest gescheiden van ons gezin. We hadden die dag wat extra rantsoenen gekregen, zodat ieder op zijn manier individueel of collectief een "Kerstdiner" kon maken.

Van de Japanse kampleiding had men toestemming gekregen tot het houden van een nachtmis. Deze nachtmis zou worden gehouden in de "pasarloods" op Sanggar. een grote open loods waar in normale tijden pasar werd gehouden en de producten van het land werden verhandeld. Aan een kant van de loods werd het altaar opgebouwd uit tafels en lege kisten. Iedereen hielp pastoor van Schalkwijk met het voorbereiden van de H. Mis, de dominee, de houthakkers, de nog aanwezige kolonistenvrouwen met het strijken van de gewaden en kleden, het plukken van bloemen uit de tuinen ter versiering van het altaar.

Zo werd het elf uur in de avond van de Kerstnacht. Het regende nog wat na en de zandige binnenwegen waren nog nat en modderig.

Dr. van der Sleen kwam zowaar met een met mensen volgeladen grobak (tjikar) en getrokken door twee lemboes de hoofdweg van Kesilir naar Sanggar afhobbelen. Aan beide zijden van de tjikar bungelden petroleumlampjes.

Doch ook over de galangans en binnenpaadjes zag men uit alle richtingen mensen naar Sanggar komen met in de hand obors of tjoepliks, naderbij komend uit de inktzwarte nacht om getuige te zijn van Jezus geboorte. De jongens van de Hacienda del Toros kwamen te paard aan, ze bonden hun paarden aan de stutbalken van de loods vast. Gedurende de Mis hoorde men steeds het gebries en zacht gehinnik van de paarden.

De kaarsen op het altaar werden aangestoken en de Nederlandse en Japanse kampleiding kwamen aan en gingen op de voorste rij zitten. Het kerkje werd hoe langer hoe voller, ieder had zijn eigen krukje of bankje meegenomen. Tot ver buiten de eigenlijke loods zaten en stonden de geinteresseerden, meestal in hun schamele kleding de nachtkou trotserend om maar getuige te kunnen zijn van dit zeldzame evenement. Hier werd het zuiver oecumene gevoel gekweekt, want zowel Gereformeerden als Hervormden als Katholieken wilden getuige zijn van dit wonderlijk gebeuren in deze serene kerstnacht.

Wat er allemaal in de harten van de talrijke aanwezigen omging, ik weet het niet.

Maar aller gedachten zullen toch wel gegaan zijn naar huis, naar vrouw en kinderen, naar familie, naar dierbaren zowel in Indië als in Nederland achtergelaten......

Klokslag twaalf uur 's nachts betrad pastoor van Schalkwijk onder doodse stilte het altaar. Direct daarop zette het koor van de Eerwaarde Broeders uit Malang het aloude "Stille Nacht, heilige nacht" in. Het klonk zo ontroerend dat alle aanwezigen op de knieen zonken, terwijl de tranen over de verweerde, stoere mannengezichten rolden. Menigeen werd het te machtig en lag met het hoofd in de handen hardop te schreien...... de ware zin van het Kerstfeest drong tot iedereen door. Tot nu toe had men steeds bij dit feest te veel aan de materiele waarden gedacht, de kerstboom, de dranken, de spekkoeken, de speenvarkens, misschien de grote mand met mertjon, die al klaar lag in de goedang...

Nu besefte men pas goed, dat het kerstfeest een hunkering naar vrede is en gaf het iedereen in deze donkere dagen de steun en de sterkte om het leed te dragen, want hoe donker de dagen toen ook leken, eens zou, net als de lichtjes van de tjupliks, die in de donkere nacht langzaam maar zeker naderbij kwamen, het licht van de vrede weer doorbreken......

Met deze zekerheid voor ogen was dit schijnbaar uitzichtloze kerstfeest toch het meest zinvolle van mijn leven geweest......

Helaas, direct na Kerstmis werd de situatie grimmiger. Ook de Jap vreesde kennelijk een invasie van de Geallieerden via de Kleine Soendaeilanden.

We moesten echter ervaren, dat door verraad in eigen kring, de Kempetai op de hoogte kwam van onze ondergrondse organisatie. Ik zal hier geen namen noemen, doch iedereen, die met mij in Kesilir is geweest, zal weten wie de verraders waren. Gelukkig waren hen niet alle namen bekend. In die dagen moest iedereen in de huizen en barakken blijven en waarde de Kempetai door het kamp rond. Iedereen voelde de adem des doods.

De kern van onze organisatie werd gearresteerd en na "verhoor" door de Kempetai in Genteng geexecuteerd, in totaal, naar ik meen, 22 man, voor wie wij allen diepe eerbied moeten hebben. Zij waren de eerste slachtoffers van het meedogenloze regime.

Zonder de anderen te kort te willen doen, wil ik hier volstaan met drie namen te memoreren van drie van mijn persoonlijke vrienden: mijn collega Inspecteur van Politie Oudkerk Pool, de architect de Lange uit Malang en onze overbuurjongen uit Soembersoeko, Lawang, de jongen Lenz.

Zij zijn drie grote kleine boengs, die het allerhoogste gaven voor hun medemens!

Dat zij allen rusten in vrede......!

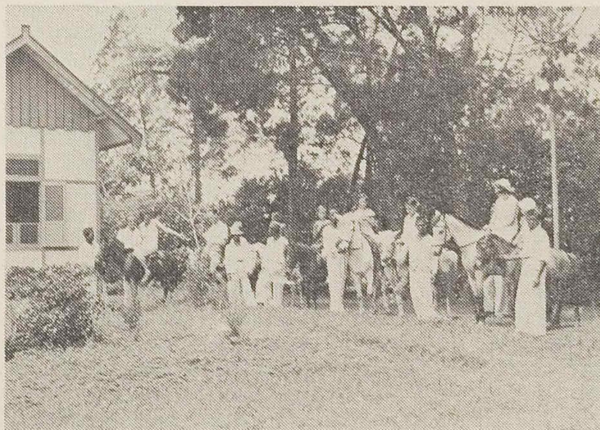
En Vrede op aarde aan alle mensen van goede wille......!

W. E. Grashuis

*

Iedere dag een draadje is een hemdsmouw in het jaar.
vertaald in het Maleis:
Saben hari satu benang
Satu tahun satu kutang.

C. A.



Uit een van de vele goed bewaarde foto-albums van de heer Kimmijser: de familie Admiraal boven Lembang te paard. Deze kittige paardjes werden verhuurd in bijna alle ontspanningsoorden in de goenoeng en er zullen maar weinig lezers zijn, die in hun Indische leven niet minstens één ritje ermee gemaakt hebben!

Stralende momenten

Terugkijkend op een lang leven zoekt Jeanne Oostwald Stada de onvergetelijke momenten op, lang geleden in een oogwenk meegemaakt, en nu nog steeds even stralend. Maar zoals ze zegt: je had er toen voor open moeten staan! Geen "leeg moment" in ons leven hoeft verloren te zijn, als wij onze geest maar vrij kunnen maken voor de natuur.

*

De vlucht duiven uit de kerktoren vliegend werd door de eerste zonnestralen beschenen. 't Leken zilvergevleugelde vogels. - Ik zag 't en voelde geluk en dankbaarheid.

*

We waren aan boord op de Middellandse zee en zagen net toen de grote gloeiende zonnebol onderging, een rank zeilschip precies vóór de roodgloeiende lichtende bol heen zeilen! Dat te hebben mogen genieten, was een geluksgevoel voor me.

*

Ik zat naast een clivia en zag een blad helder door de zon doorschenen en ik zag de cellen, de levende cellen in 't blad en ik voelde de éénheid van alle leven.

*

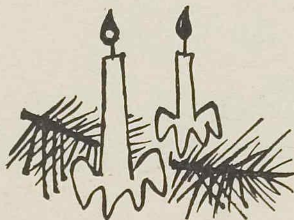
In Indië 's morgens half zes. Stil op de stoep zittend, hoorde ik de vogels beginnen. De krekels en cicaden hielden op met hun nachtelijk getjirp, je hoorde 't regelmatige piepende geluid van de bamboe pikoelans, die voorbij kwamen over de schouders van blootvoetse Inlanders, die passerwaarts trokken......
De dag begon. Zo mooi, zo rustig werd de nachtelijke stilte met z'n nachtelijke geluiden, verbroken. Wat een geluk, die rust!

*

Een heldere Indische maannacht, waar je een boek bij lezen kon! O, wat een geluk dat te hebben beleefd!

*

Op Fort de Kock wonend, gingen mijn man en ik vaak per auto de weg tussen de Merapi en de Singalang op, stopten dan en zagen de zon achter de berg verdwijnen, waarna de hele lucht in één gloeiende vlammenzee veranderde, een kleurenpracht van geel tot oranje-rood... in stille aandacht lieten we de schoonheid tot ons doordringen en gingen dan stil naar huis, beseffend, wat een rijkdom en geluk 't leven biedt als je je ervoor openstelt.



Kerstnacht bij de Koeboes

En als wij ons te goed deden aan een overvloedige Kerstmaaltijd en niet te klagen hadden, waren zij van het oude K.N.I.L. op patrouille en bivakkeerden ergens in de jungle van Sumatra.

Zij moesten het doen zonder een overvloedige Kerstmaaltijd, maar waren tevreden met een portie rijst en vis uit een blikje. En een shag hitam als after dinner!
Zij klaagden niet en nooit. Zij deden hun PLICHT!

GHB

*

Ik heb de Kerstnacht van het jaar 1934 bij de Koeboes op Sumatra gevierd. Met mijn brigade van 18 man plus 3 dwangarbeiders-dragers was ik op patrouille en nog twee dagmarsen van huis, d.w. Sarolangoen (Djambi) verwijderd. Op deze voorlaatste dag kwamen we tegen de middag bij een Koeboe nederzetting, bestaande uit een 8-tal hokjes. Ik zeg hokjes. Het waren beslist geen hutten. Zo'n hok heeft een vloeroppervlak van ongeveer 1½ m², bij een hoogte van 1 meter en staat op de begane grond. De wanden zijn van boombast en het dak van bladeren. Deze hokjes worden overal meegesjouwd als kant en klaar pakketten.

Ik sloeg mijn bivak in hun nabijheid op en begon met ze te praten. Zij waren helemaal niet bang. Ik gaf ze shag hitam en later beras en zout. Intussen waren de Koeboes bezig met het koken van een in moten gesneden kuitdikke python. Het zag er zalig uit, net stukken zalm, maar wij hadden toch liever onze sardines in blik. De kindertjes speelden met 1 meter lange pythonnetjes, waar ze twee manden van hadden. Dat krioelde door elkaar net als levende paling hier op de markt!

Toen het avond werd, liet ik alle reserve kaarsen aansteken. Het was Kerstnacht.

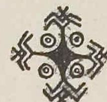
Toen ik de volgende morgen vertrok kreeg ik van de Koeboes mijn Kerstgeschenk, welke uit 5 vogels bestond: een boeroeng gading, d.i. de grootste jaarvogel van Sumatra, twee boeroeng tahoen, dat zijn zwart-witte jaarvogels met een rood-gele kop, twee boeroeng engih, een soort toekan.

Ze werden op de pikoelans van de dragers naar huis gebracht, waar ze later zo tam werden, dat zij vrij rondvlogen en naar je toe kwamen als je floot.

John Kolmus

Nog een paar namen

Tuan Siender (Tuinemployé) Karang Anom werd Keteh Anoman (apenvorst), Boetje van Tongeren werd Boetoh Terong (bestaande figuur uit de wajang met een kokkert die aan een terong doet denken), Dolf van Rijn werd Dodol Doerèn, Anna Johannes werd Nonah Manis.
De Kock van Leeuwen werd Blekok Télé télé (afgepeigerd).
Kampongkinderen (ook dáár onbewust wreed) schreeuwen een mank kind vaak toe:
Kembang katjang, kembang kedelé
Sikil pientjang akeh boeboelé!
(mankpoot heeft veel Framboesia builen).



Indonesië's Eerste Christengemeenschap

Bij het plaatsje Depok, gelegen aan de spoorlijn van Djakarta-Bogor bestaat nu al sedert meer dan 250 jaar één van de oudste en merkwaardigste gemeenschappen die Indonesië heeft gekend: de Christengemeenschap van Depok.

Deze unieke stichting heeft zijn ontstaan te danken aan **Cornelis Chastelein,** wiens naam nog altijd door alle Depokkers in hoge ere wordt gehouden. Hij werd in 1657 te Amsterdam geboren als jongste kind van de bewindhebber van de V.O.C., **Anthonij Chastelein,** stammend uit een Hugenotengeslacht. Reeds op 17-jarige leeftijd begon Cornelis zijn Indische loopbaan als jongste boekhouder bij de V.O.C. Nadat hij in 1691 was bevorderd tot tweede opperkoopman van het kasteel van Batavia, verzocht hij om ontslag wegens "toenemende swakheijt" — om daarna nog 23 jaar te leven.

De werkelijke reden was eerder te zoeken in het feit, dat Chastelein er niet veel voor voelde te dienen onder de pas opgetreden G. G. **van Outhoorn** want nadat deze zijn ambt had neergelegd, zien wij hem weer spoedig teterugkeren in Compagnie's dienst. De bekroning van zijn lange loopbaan was zijn benoeming in 1708 tot Raad-Ordinaris. Zijn grote fortuin had hem echter in staat gesteld zich tijdelijk uit het openbare leven terug te trekken en van het landelijke leven te genieten. Door de aankoop van verschillende stukken land, gelegen buiten het toenmalige Batavia, in 1693 van land "even boven de fortresse Noordwijk" en in 1704 van een daaraan grenzend perceel (waar ongeveer in later tijd het Militair Hospitaal lag) werd hij eigenaar van een landgoed dat hij de naam "Weltevreden" gaf en waar hij een koffieproeftuin liet aanleggen — een van de eerste plaatsen op Java, waar koffie groeide. Zijn meest geliefde buitenverblijf was het landhuis Seringsing, gelegen aan de weg Batavia-Buitenzorg. Tenslotte verwierf hij in 1696 het land Depok, dat later zo'n bijzondere plaats in de Indische historie zou innemen. Wat betreft het bestuur over kolonien waren de ideeën van Chastelein die van zijn tijd ver vooruit: in zijn geschrift "Invallende gedachten en de aanmerkingen over Colonien" nam hij stelling tegen het beleid van de V.O.C. en bepleitte hij vrije handel en de vestiging van Nederlandse volksplantingen. Hij was wel de merkwaardigste vertegenwoordiger van wat men zou kunnen noemen de "ethische kring" waartoe ook G.G. **Camphuys,** en - op Ambon - **Rumphius** behoorden. Een zodanige invloed, dat daardoor het V.O.C. beleid een wijziging onderging, had deze kring niet.

*

Zijn humanitaire instelling kwam het duidelijkst aan het licht, toen hij bij testamentaire beschikking aan zijn vrijgelaten en tot het Christendom overgegane slaven, 120 in getal de vijf percelen, waaruit het land Depok bestond, naliet. Deze groep bestond uit 11 families.

De namen van deze families waren: **Isakh, Jacob, Joseph, Jonathans, Samuel, Bacas, Laurens, Loen, Soedira en Tholense en Jordaan.**

Het testament bepaalde "...welke vijf percelen lands mij te samen niet meer gekost hebbende als 700 rds. bij voormeld mijn vrijgegeven lijfeigenen benevens haar nakomelingen ten eeuwige daage offte voor altijt gemeen bezeeten ende gebruyke sullen werden sonder dat zij te samen offte iemand van haar in 't besonder het gemeld land off ruyme landschap op eenigerhande wijze sullen mogen verkopen, vervreemde, verpanden offte haar regt dienaangaande aan een ander buyten haar cederen, als 't eenmaal tegen mijne uiterste wille en intentie strydende, die is om daar een fraaie Christen bevolkinge mettertijt van te doen groeijen...".

De vrijgelaten slaven waren afkomstig uit alle delen van de archipel: Balinezen, Timorezen, Boeginezen. Behalve het land, werden hen bij testament ook nog vermaakt twee kralen met koeien, twee gamelan-spelen, 50 speren met zilveren beslag, andere roerende goederen en ieder gezin een bedrag van 16 rds. Bovendien bepaalde het testament dat zich op het land geen Chinezen mochten vestigen en verbood het de verkoop van opium en het dobbelen op het landgoed Depok.

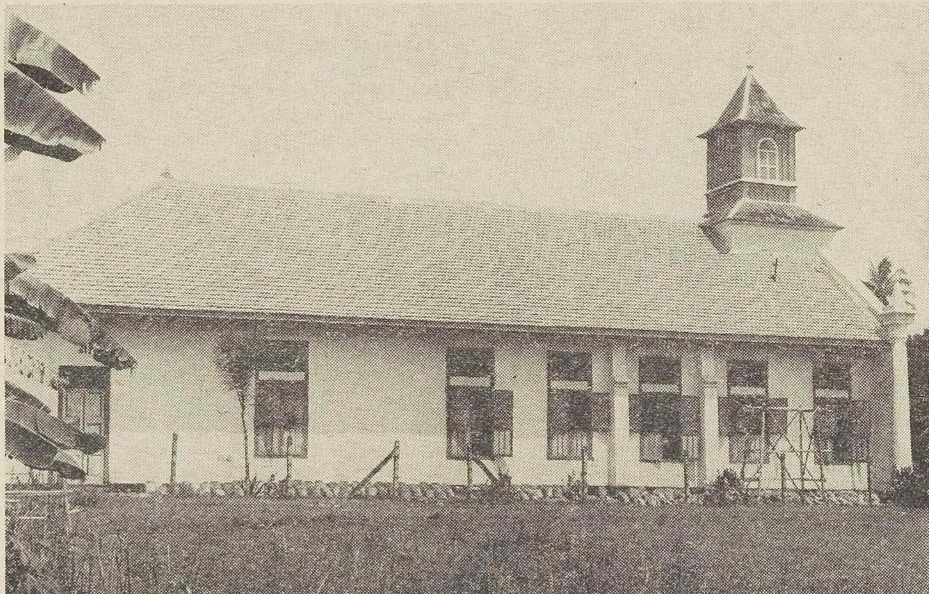
Chastelein overleed op 28 juni 1714 te Batavia. Om te voorkomen dat zijn graf een bedevaartplaats zou worden had Chastelein de wens te kennen te gegeven, in stilte op Rijswijk begraven te worden. Door latere stadsuitbreiding werd dit graf naar elders overgebracht, zodat men nu niet precies meer de laatste rustplaats van Depok's stichter weet.

De sterfdag van hun weldoener wordt nog altijd door de nakomelingen van de oorspronkelijke Depokkers jaarlijks herdacht.

Zo werd het 200-jarig bestaan van Depok op 28 juni 1914 op grootse wijze gevierd, een feest waarvoor men al weken van tevoren in de weer was. Het feestprogramma omvatte volks-



Cornelis Chastelein op zijn landgoed Seringsing in 1706. (Uit "Priangan" van Dr. de Haan)



Het uit 1854 daterende kerkje in Depok na de vernieuwing van de kap en restauratie van de toren.

spelen, een optocht van de Depokse schoolkinderen, een herdenkingsdienst en de onthulling van een monument voor het gemeentehuis, terwijl de gamelan en een draaiorgel voor de muziek zorgden. Bovendien was er voor de gehele Depokse bevolking een feestmaaltijd, ter voorbereiding waarvan al dagen tevoren door de Depokse huisvrouwen was gekookt.

Chastelein' wens dat zijn stichting zou uitgroeien tot een bloeiende Christengemeente, ging in vervulling. Zij breidde zich in de loop der tijden gestadig uit en telde vóór het uitbreken van de laatste wereldoorlog ruim 5000 personen. In 1879 werd er zelfs een seminarie voor de opleiding van inheemse evangelisten geopend.

Het land Depok had de status van particulier land. In tegenstelling tot de andere particuliere landerijen, waar één persoon de landheer, eigenaar was, was Depok het communaal bezit van alle nakomelingen van de door Chastelein in zijn testament begunstigde vrijgemaakte Christen-slaven.

Het land had een eigen bestuur, bestaande uit 5 leden (een president, secretaris, thesaurier en 2 gecommitteerden gekozen uit en door de meerderjarige deelgerechtigden) welk college de naam droeg van gemeentebestuur. Naast de deelgerechtigden woonden er op het land nog inheemse opgezetenen. Minstens éénmaal per jaar moest een algemene vergadering van meerderjarige deelgerechtigden plaatshebben waar het bestuur verslag uitbracht en rekening en verantwoording aflegde. De deelgerechtigden waren verplicht een gedeelte van de padioogst aan de gemeente af te staan. Gebrekkigen, zieken, wezen en ouden van dagen kregen een ondersteuning.

*

Zwaar werd de Depokse gemeenschap getroffen tijdens de Japanse bezetting en de daarop volgende revolutieperiode. Door de loop van de gebeurtenissen na de oorlog zijn de Depokkers thans over de gehele wereld verspreid, ook in de Verenigde Staten en Zuid-Amerika treft men hen aan.

In Depok wonen nog steeds enkele honderden gezinnen. Zij verkeren in zeer moeilijke omstandigheden. Toen in 1952 het landgoed Depok tot het landsdomein werd teruggebracht, werd door de Indonesische regering als schadeloosstelling een afkoopsom van 232.000 rupiahs uitgekeerd, welk kapitaal werd beheerd door de toen opgerichte Stichting Cornelis Chastelein. Door inflatie en de ondersteuning van behoeftige Depokse families zijn de middelen van de Stichting thans geheel uitgeput.

De in Nederland gevestigde Depokkers hebben zich verenigd in de B.O.D.A.S. (Bond van Depokkers, Aanverwanten en met hen Sympathiserenden/Vrienden), die elk jaar omstreeks 28 juni ter herdenking van Chasteleinsdag haar reunie houdt, en die zich verder ten doel heeft gesteld, de in Depok gebleven groep, financieel te steunen. Mocht U, lezer van Tong Tong wat over hebben om deze vergeten groep te steunen, dan kunt U dit doen door storting op giro nr. 80.41.77, Algemene Bank Nederland te Leeuwarden, onder vermelding: voor Ver. BODAS - Help Depok.

Ch. Manders

Literatuur:
Encyclopaedie van Ned. Indië, Dl I p. 473-474 en 588-589.
Dr. F. de Haan, Priangan, I, II en III.

Wat is een Soontolojo?

N.a.v. A. J. Elia's prachtige Eendenhoeder-bergen-foto (voorplaat T.T. 1-11-1971) hierbij mijn dongèngan over de **Solose SOONTOLOJO** (eendenhoeder.)

Helaas kennen de meesten van ons 't woord Soontolojo alleen als scheldnaam: = jij bent zo stom dat je alleen geschikt bent om eenden te hoeden. Daarom volgt hier mijn dongèngan tot beter begrip v.d. Solose Soontolojo: Een **goed** uitgebeelde Soontolojo moet hebben ten 1e in zijn rechterhand een lange dunne bamboe met op 't eind een wimpeltje (stuk textiel, blad of iets anders).

Daarmee **moet** hij n.l. zijn eenden achter elkaar op de **galangans** laten lopen zodat ze de op de sawahs staande padi **niet** kunnen beschadigen, en ten 2e in zijn **linker** hand **moet** hij een mandje of zak hebben waarin hij zijn eieren meedraagt.

De **beroeps Soontolojo** hoedt n.l. eenden van een ander, als **loon** krijgt hij **alleen** de in zijn hoedperiode gelegde eieren: m.a.w. hij moet zorgen dat hij de eenden in die tijd **gratis** kan voederen.

Tijdens de **panèn** (= padi-oogst) blijven altijd padihalmen op de afgeoogste sawahs liggen. Deze achtergebleven padi mag de Soontolojo **gratis** hebben voor zijn eenden. Maar hij moet ervoor zorgen dat zijn eenden uitsluitend op de galangans lopen. Om de eenden en zichzelf onnodige omwegen te besparen moet hij dus **precies** de ligging van de afgeoogste sawahs weten en dan maar djalan teroes.

Later, na voldoende gespaard te hebben, hoedt hij zijn eigen eenden en tot slot heeft hij zelf een beroeps soontolojo in dienst.

Zooo stom mag een Soontolojo dus ook niet zijn.

O. H. Kiliaan

De slang

De vendumeester heeft vandaag beslist de smaak te pakken en gaat só snel van het ene artikel naar het andere, dat Peng, de schrijver, het nauwlijks kan bijbenen. Als de vendumeester verder raast, terwijl Peng seunuwahtih een nieuw velletje probeert op te slaan, piept hij benauwd: "Tahan, menir! Ik moet eerst vervellen..."

*

OVER EEN ZANGKOORTJE

Hiermee bedoel ik 't kleine koor van meisjes in de Katholieke Kerk in Salatiga. We woonden toen aan de Toentangse weg ('t huis met de hoge trap) en niet ver van de kerk. Als we zo 's Zondags naar de Kerk gingen en ook 's middags een half uurtje naar 't Lof, zoals we 't noemden, dan vonden we het heel gewoon en vanzelfsprekend dat er gezongen werd en er iemand orgel speelde. Alles was simpel; 't kerkje klein, wit gekalkt met twee rijen banken voor de mensen en achterin links stond een orgel met één rij toetsen. Er omheen stonden dan de dames of alleen meisjes. 't Geheel was primitief en helemaal niets vergeleken bij de grote machtige koren in Europa in Kerken, zo groot, dat je je als een mier voelde tussen olifantspoten. Toch voelde ik me veel dichter bij God in die kleine kerkjes in Indië. In die tijd was Pastoor Nolthenius de Man, 't hoofd met nog een andere Pastoor als assistent.

Ik weet nog niet hoe 't kwam, maar op een dag hield Pastoor me aan en vroeg of ik 't koortje wilde leiden en orgel spelen, "O hemel" dacht ik hoe moet je dat nu doen! Ik speelde wel wat piano, maar orgel en zingen... en waarom ik!

Enfin, ik probeerde er iets van te maken en vroeg de meisjes, die er al waren om me te helpen. Stance Robèrt had een goede sopraan en van haar leerde ik hoe alles moest. Henny v.d. Meer was er ook bij en als ik me niet vergis, Cor en Paula v.d. Dool. Zij waren 't gewend, dus ging alles wel goed. Zo langzamerhand kreeg ik meer meisjes en om samen kijken te voorkomen kocht ik stapels muziekboekjes en schreef er de noten en woorden in, voor ieder een boek om 't in te studeren gemakkelijk te maken. Elke Woensdag bij mij thuis en 'sZaterdags middag in de Kerk. Soms had ik meer dan 10 meisjes, op andere tijden slechts vier of vijf. In 't begin was alles fout wat ik deed. De mensen bleven even bij me staan en vertelden, hoe ik orgel moest spelen en hoe de meisjes de woorden moesten uitspreken enz. Ik deed echt m'n best, maar ik was al blij wanneer we gelijk begonnen en eindigden, verder had ik geen tijd om op de open mond van een zangeresje te letten.

Het was een komen en gaan van meisjes. Op een dag vroeg ik o.a. Mevr. Schreuder Peters om mee te zingen en haar protest was als altijd "Ik ben in geen eeuwen in de kerk geweest en ik kan niet zingen en hoe moet ik de woorden uitspreken (Latijn). Maar ze kwam en werd een van mijn trouwste zangeressen. We hebben samen bij 't repeteren thuis, heel wat afgelachen. Als zij fluisterde in de kerk, dan hoorde je haar meters ver en er wèrd nogal eens gefluisterd.

Ach waar zijn jullie allemaal gebleven? Maud, Clara Hoepeling, Wies Herben, Lena Mohr, Jo Saintijves en Zusje Dee, Mevr. Santé, Jo Vincent; Mevr. de Tyssonk uit 't weeshuis stierf al in 1940. Veel namen ben ik vergeten, maar ik ben hun nog dankbaar voor hun trouw en hulp. Toen ik ziek lag, bleven ze zingen zonder orgel. Ze deden hun plicht gewoon omdat ze vonden, dat 't moest gebeuren.

Ook grappige voorvallen herinner ik me. Op een dag zei een v. d. weesmeisjes, dat ze met vacantie mocht en zij was de voorzangster in 't Lof. Toen zij dus weg was, wees ik Mevr. Schr. Peters aan om die ene regel voor te zingen. We overtuigden haar dat ze echt hard moest zingen omdat ze 't alleen moest doen.
Nou goed dan. Toen 't zover was, deed ze 't ook en hoe! Als een kanonschot donderde haar stem door de half lege kerk. Ik zag de nonnetjes schrikken en toen wij verder moesten zingen zag ik een paar meisjes met hun gezicht in hun boek en anderen met afgewend gezicht geluidloos lachen. Na afloop van de dienst troepten we bij elkaar en bij 't verongelijkte gezicht van Mevr. Schr. Peters en haar "Jullie zeggen zelf moet hard zingen" konden we niet meer en Mevr. Schr. P. lachte zelf even hard mee. Als er in de kerk een jonge man zat met een leuk gezicht, dan was 't altijd Mevr. Schr. P. die "fluisterde" Ach wat een schat, of Kijk dan wat een profiel! Niets ontging haar.



Degenen, die ooit een vacantie in Batoe hebben doorgebracht, zullen zich de appelkwekerijen van deze plaats zeker herinneren. Rechts op de foto de eigenaar van de appeltuin. De appels van Batoe zijn gekweekt uit Chinese appelbomen, hebben een groene kleur en hebben betrekkelijk weinig smaak.

Tegen Pasen en Kerstmis was 't de drukste tijd met oefenen en al mopperde Mevr. Schr. P. "zo moeilijk toch!", we kregen 't gedaan. Met twee of drie stemmige liederen, knikte ik als een ja knikker van de B.P.M. van de ene partij naar de andere voor 't invallen. Toen we de eerste keer voor Pasen zonder orgel moesten zingen, bleven we op een gegeven ogenblik steken de een na de andere bleef stil. Wanhopig begonnen we opnieuw, bleven weer steken totdat de oude Pastoor ons over 't dooie punt heen hielp; verder ging alles goed.
De eerste Nachtmis met Kerstmis! Ik had koude vingers van de zenuwen en keek elke keer uit of de meisjes wel allemaal kwamen. Wat een opluchting toen alles voorbij was.
We ngobrolden wel wat veel en meestal buiten op de trap. Af en toe keek ik dan of Pastoor al begonnen was maar eenmaal vergat ik te loeren en toen ik 't deed was hij inderdaad al begonnen.
Haastig gestommel natuurlijk en ik zat vlug achter 't orgel en speelde lukraak enige accoorden om 't kabaal niet te laten horen. Je maakt wel wat mee met zo'n troepje.
O ja, een van de meisjes trouwde met een militair en zong niet meer mee. Na de morgendienst zag ik haar en groette vrolijk "Dag Mevrouw!" en kreeg een verlegen lach met een "Zeg maar bij de naam" terug.
Daarna kwam Mevr Heres in Salatiga wonen en zij nam 't van me over. Ik bleef wel orgel spelen en de muziekboekjes bijhouden,maar Mevr. Heres was gelukkig de baas. 't Werd een veel beter koor, alhoewel geen Wiener Sänger Knaben, maar in elk geval goed en niet meer zo " als maar zonder fout".

C. Waller Diemont-Thomson

ADAM

Godsdienstleraar op de catechesatie-les plotseling met stemverheffing: "Hebt gij van dien boom gegeten?!" Adam Pieloor, ngantoek, wakkerschrikkend: "Ja meneer! Djamblang, neer!"

VERTALEN

Mijnheer Vodegel leert zijn djongos Nederlands. Terwijl hij rustig verder gaat met het sorteren van zijn postzegels geeft hij Wongso de opdracht: Noem maar alles op wat je ziet in het Hollands. Ik merk wel wat er verkeerd gaat. Dat gaat een tijdje goed, maar opeens hoort mijnheer Vodegel zeggen: "Ik ziet vogelblik eet slang-veer..." Stomverbaasd roept hij: "Wat zie je dáár?!" Wongso: "Goewa liat boeroeng kalèng maken oeler boeloe!"

(Het is de djalak, die vaak boeroeng kalèng genoemd wordt. Niet veel mensen weten dat. En wie het wél weet, kan ons misschien vertellen waar de naam boeroeng kalèng vandaan komt en welk soort djalak ermee bedoeld wordt?)

KERST IN AMBARAWA

Het is Kersttijd......... hoor, de kindren zingen.........
't Zijn oude wijzen......... Ze zingen zacht,
zodat de Jap het zeker niet kan horen.........
Bij de barak staat er één op wacht.........

Beschroomd en teer klinken de kleine
stemmetjes......... Haast een tragisch geluid.........
Op hun blote voetjes schuif'len ze verder,
telkens wanneer het lied is uit.

De regen ruist neer......... we zijn in de tropen.........
Hun koude lijvetjes rillen er van,
maar in hun bleke, holle gezichtjes
stralen hun ogen zo heerlijk en dan

zingen ze, zingen door ruisende regen,
zingen ze dwars door het donkere leed
van al die zielige, eenzame vrouwen,
waarvan slechts God de verlorenheid weet.

Zingen ze voort en als glans van de hemel
glijdt er een glimlach langs menig gezicht.
Dappere, kleine verhongerde kleuters,
die zingend brengen de troost van Gods Licht.

Zing maar, m'n kindren, zing maar van Jezus,
die voor ons kwam in de donkere nacht.........
Zing, tot de harde, verbeten gezichten
weer zijn tot Moederglimlach verzacht.........

Blijf dit bewaren......... Misschien, dat nóg eenmaal
droevig en donker zal worden je lot.........
Zing dan, m'n kindren, zing en blijf zingen.........
Zingende ben je zo héél dicht bij God.........

J.M.



Werk voor Blinde Adiks

In Bandoeng bestaat het blindeninstituut "Wyata Guna", dat een erfstuk is van de Nederlanders en dat sinds een paar jaren weer onder de goede leiding van Mevr. A. H. Nasution en de Directrice Mevr. Chaidir begonnen is uit zijn statische sfeer te ontwaken. Het is een instituut, waar **meer ontwikkelde** blinden vakkundige opleiding krijgen.

De stuwende kracht achter dit alles is Mevr. Chaidir, die hiervoor van de Nederlandse regering een lintje heeft gekregen onlangs.

Dan heb je onze projecten in Djakarta. Wij hebben voornamelijk twee, waar intens voor gewerkt wordt. Het voornaamste werk, wat wij momenteel doen, is het oprichten (of opbouwen) van het revalidatiecentrum voor blinden te Tjengkareng. Dat is de weg naar Tangeran. Daar bergen wij ± 250 blinden met hun gezinnen. De taak, die wij op ons hebben genomen, is zeer zwaar en bezorgt ons daarom ook vele hoofdbrekens.

Stel je maar eens voor wat je moet doen om uit oude afgekeurde vervallen barakken en gebouwtjes nieuwe bewoning te toveren, compleet met workshop, gaarkeuken, inrichting,enz., als je geen geld hebt.

Het mensenmateriaal (de blinden) is van het allerlaagst deel van de bevolking. Dus je begrijpt wel, wij hebben zelf (het bestuur) ook eerst een metamorphose moeten ondergaan om bedelaars te worden. Overal maar bedelen en dan moet dat gebeuren met overtuiging tot een slagen van je doel! Ja Tjalie, dit Indonesië is een groot land met natuurlijk sociale wantoestanden, zoals armoede, enz. Je moet beginnen om ergens de zaak op te nemen. Er is geen kop of staart aan, dus je springt er maar in. Gelukkig zijn wij dat wel gewend hier, om van niets iets te maken. Deze blinden van ons zijn geen bedelaars van huis uit, hun vingers (gave Gods) kunnen zij gebruiken om allerlei handwerk te vervaardigen. Alleen kapitaal ontbreekt hun en de nodige morele steun. Nou,



Tijdens het bezoek van H.M. de Koningin aan Bandoeng: de dames Mevr. Soemarjo, Mevr. Mantiri en Mevr. A. H. Nasution maken hun opwachting.





Ook in de armste of de rumoerigste tijden zal het werk voor de blinden niet mogen stilstaan. Tijdens de laatste jaren van de Regering-Soekarno en in de eerste maanden van de coup, toen gewone burgers het al slecht hadden, waren de blinden er natuurlijk veel erger aan toe. Maar sinds enige tijd werken de instituten weer op volle kracht en neemt de productie van knoop- en vlechtwerk weer snel toe. Hier de vlechters van touw voor "kessets" (voetenvegers) en van matten voor "kessets" (rechts) in Tjengkareng. Tijdens het bezoek van H.M. de Koningin aan Indonesië heeft H.K.H. een gift geschonken aan het Blindenwerk.

daarvoor zijn **wij** in het leven geroepen; Mevr. Dandi Kadarsan, Mevr. Soemarjo en ikke, onder de leiding van Mevr. Nasution, Mevr. Nannie Ali Sadikin en dhr. Sosrohadikoesoemo, om hun morele en materiële steun te geven. Zie je daarom en hierdoor is nu onze Jajasan Asukun Budhi ontstaan met zijn Pusat Rehabilitasi Jajasan Asuhan Budhi (revalidatiecentrum) in Tjengkareng.

Maar ondanks het moeilijke begin zijn wij nu toch wel in staat geweest om uit de vergaarde fondsen een workshop, 1 woningunit en binnenkort de keuken (inventaris gedeeltelijk van Nederlandse sympathisanten via Mevr. Scheltema - de echtgenote van de Nederl. ambassadeur - op te bouwen. Wat voedsel en kleding betreft, dat gaat constant door, heel minimaal, maar tjoekoep!

Naast dit blindenwerk hebben wij ook onlangs erbij gekregen het toezicht op het geleidelijk verdelen van giften en het verlenen van materiële hulp aan de verschillende tehuizen, van Ouden van Dagen in Djakarta. Dus alle giften, die via ons gaan, worden verantwoord! Zie je Tjalie, men doet heel wat in Indonesië, om wat verlichting te brengen in de grote nood, die hier en daar heerst.

Wij verzorgen ook een babytehuis voor vondelingetjes en hebben een afdeling "wezen". Die heeft dus belangstelling voor de verschillende wezeninrichtingen hier in Djakarta en soms ook daarbuiten.

Dit is nu de B.P.K.S., met zijn verschillende afdelingen, welke onder leiding staat van Mevr. A. H. Nasution en Mevr. Nannie Ali Sadikin. *)

Mevr. Joyce Mantiri

*) Aan deze B.P.K.K.S., die voluit heet Badan Pembina Koordinasi dan Pengawasan Kegiatan Sosial, hebben wij deze dagen met het oog op de Lebaran en Kerstmis een bedrag overgemaakt van *f* 500,— uit onze Bruine Bus. Zoals U ziet vormen die vele kleintjes van U toch telkens weer één grote, waar wij op verre afstand veel goed mee kunnen doen.

VOOR KWADE DAGEN OPPASSEN

Nevenstaande petangans hebben wij speciaal laten maken voor hen die in het bezit zijn van onze kalender met Javaanse pasardagen (op theedoek gedrukt; een juweeltje voor de keuken!).

U heeft er allemaal wel van gehoord: dat het samenvallen van week- en pasardagen een voorspelling zou inhouden. Dus b.v. Kemis-Paing is "Api Besar! Awas, tjilaka!" Waar veel oude Oma'tjes vast in geloofden ook al waren ze streng gelovig!

Wijlen Ir. Trap heeft er op zijn ondernemingen altijd meegewerkt en kon nog op hoge leeftijd door ons opgebeld worden over deze symboliek. Hij kende alle combinaties uit zijn hoofd, was als ingenieur té exact om er blind in te geloven, maar "speelde" er tóch mee!

Afleiden van goede of slechte dagen

Voor het opzoeken van de goede of kwade dagen bestaan ettelijke methoden, waarbij soms ingewikkelde berekeningen of uitvoerige tabellen moeten worden geraadpleegd. Meestal wordt echter volstaan met de volgende twee methoden, die kort en goed afleiden.

De methoden zijn ontleend aan H. A. van Hien's "De Javaansche Geestenwereld" onder het hoofd:

ENIGE PETANGANS

Het woord petangan is afgeleid van de stam "tangan", anderen beweren echter dat het afgeleid is van de stam "petoeng" of "hitoeng", hetgeen aftellen betekent, hoe of het ook zij, beide woorden tangan (hand) en hitoeng (tellen) hebben hierop betrekking.
Hieronder volgen de getalwaarden van de dagen van onze gewone 7-daagse week en idem van de 5-daagse pasarweek t.w.:

Minggu - Zondag	5		Legi	5
Senin - Maandag	4		Paing	9
Selasa - Dinsdag	3		Pon	7
Rebo - Woensdag	7		Wage	4
Kemis - Donderdag	8		Kliwon	8
Djoemahat - Vrijdag	6			
Saptoe - Zaterdag	9			

Om nu te weten of een bepaalde dag een goede of kwade dag zal zijn, telt men de getalwaarde van die dag op, dus b.v. Minggoe-Legi is 5 + 5 is 10. Van deze som trekt men 5 af, rest 5, dit laatste getal wordt dan afgeteld op onderstaande tabel, dat "pati" of mati aanwijst, hetgeen dood betekent, die dag is dus een uitzonderlijke slechte dag. Verkrijgt men een uitkomst als b.v. bij Saptoe-Kliwon het geval is 9 + 8 is 17, dan trekt men van deze som 3 x 5 of 15 af, rest dus 2, hetgeen "pangan" d.i. "voedsel" dus een goede dag. Dus van alle optellingen 5 of het grootst mogelijke veelvoud van 5 aftrekken.

TABEL

1 (Sandang)
Kleding
hulp, bescherming

2 (Pangan)
Voedsel
winst (werk)

3 (Gedong)
Huis
Geborgen zijn
Geluk

4 (Loro)
Ziekte
ongeluk, twist

5 (Pati)
Dood
uitzichtloos

Een andere "petangan", waarbij men niet behoeft af te tellen, omdat de bepaalde dagen reeds een zekere betekenis hebben is de ondervolgende en werd geraadpleegd als men op reis denkt te gaan of een handeltje wil beginnen: of een ander voornemen heeft:

Ahad (minggu) - Legi	Pendita
Senin.-Paing	Lintang
Selasa-Pon	Pendita
Rebo-Wage	Setan
Kemis-Kliwon	Air
Djoemahat-Legi	Setan
Kemis-Paing	Api-besar
Minggu-Kliwon	Lintang
Senin-Legi	Angin
Selasa-Pâing	kembang
Rebo-Pon	boelan
Kemis-Wage	Kembang
Djoemahat-Kliwon	boelan
Saptoe-Legi	boelan
Minggu-Wage	Angin
Senin-Kliwon	Kembang
Selasa-Legi	Api-ketjil
Rebo-Paing	Air
Kemis-Pon	Matahari
Djoemahat-Wage	Pendita
Saptoe-Kliwon	boemi
Minggu-Pon	Kembang
Senin-Wage	Api ketjil
Selasa-kliwon	Setan
Rebo-Legi	Kembang
Kemis-Paing	Boemi
Djoemahat-Pon	Lintang
Saptoe-Wage	Lintang
Minggu-Paing	boelan
Senin-Pon	Setan
Selasa-Wage	Boemi
Rebo-Kliwon	Matahari
Kemis-Legi	Lintang
Djoemahat-Paing	Matahari
Saptoe-Pon	Air

UITLEG en betekenis. Pendita (priester) goed; Lintang (ster) onbestendig; Setan (duivel) goed voor handel en dobbelspel; Air (water) goed voor plezierige zaken; Api besar (groot vuur) zeer slecht voor alle zaken; Kembang (bloem) goed voor vriendschap en liefdesaangelegenheden; Api ketjil (klein vuur) verdriet en tegenspoed; Boemi (aarde); prachtige gelegenheid om zakenrelaties aan te knopen, om werk te zoeken en andere materiele voordelen te behalen; Angin (wind) Wisselvallig, soms leeg, dus slecht; Boelan (maan) veranderlijk, hollen of stilstaan; Matahari (zon) goed, betekent geluk, vreugde en voorspoed.





Nogmaals: de God der Bergen

De foto op het omslag van Tong Tong No. 7, van het Ardjoeno/Welirang bergmassief, was een verrassend succes. Vele abonnees bestelden een afdruk na; (en hadden *f* 15,— voor een vergroting over) anderen raakten in discussie over de begeleidende tekst onder de titel "De God der Bergen". Andere mensen, die de bijbel niet lezen, wisten niet waar het eigenlijk om ging. Daarom was Lin Scholte zo vriendelijk om het betrokken bijbelverhaal met eigen woorden na te vertellen en er nog een commentaar aan toe te voegen.

*

Benhadad, de koning van Syrië lokte een oorlog uit tegen Achab, de koning van Israël. Met zijn gehele verzamelde leger en tweeën dertig koningen met paarden en wagens trok hij op, sloeg het beleg voor de stad Samaria en streed tegen haar. Vervolgens zond hij boden naar de stad tot Achab en liet deze weten dat hij alle zilver en goud de mooiste vrouwen en kinderen van Achab wilde hebben.

Koning Achab was zo toegeeflijk om Benhadads eisen in te willigen, en liet de boodschappers dit aan hun koning overbrengen.

Maar Benhadad was niet tevreden. Hij zond zijn boodschappers terug naar Achab en liet hen zeggen dat hij "morgen om deze tijd zijn dienaren zou zenden, die 's konings huis en de huizen zijner dienaren zouden doorzoeken om alles wat in koning Achabs ogen begeerlijk was, zich toe te eigenen en mee te nemen."

Hierop zei koning Achab tot de boodschappers van koning Benhadad om aan deze te zeggen dat hij bereid was "alles waar de koning eerst om vroeg, af te staan, maar dat hij het laatste niet kon doen."

Dit vernemende, begon koning Benhadad te dreigen; een dreigement dat Achab beantwoordde met: wie zich aangordt, beroeme zich niet als wie zich ontgordt. (m.a.w.: wie nog moet beginnen, doet beter niet alsof hij ermee klaar is). Zodra Benhadad dit hoorde riep hij zijn volgelingen op tot de strijd, en zij stelden zich op tegen de stad.

Het is voor te stellen dat dit gezicht de koning van Israël met zorg vervulde.

I Kon. 20 : 13. Doch zie, een profeet naderde tot Achab, de koning van Israël en zeide: "Zo zegt de Here: hebt gij die gehele grote, rumoerige schare gezien? Zie, IK geef die heden in uw macht; dan zult gij weten dat IK de Here ben." In de strijd die hierop ontbrandde, werden Benhadads troepen verslagen en op de vlucht gedreven. Koning Benhadad te paard, ontkwam eveneens met enige ruiters.

Dezelfde profeet van voorheen naderde wederom de koning van Israël en zeide tot hem: Welaan, toon u sterk, overleg en bedenk wat gij te doen hebt, want met de wederkomst des jaars zal de koning van Syrië weer tegen u optrekken.

I Kon. 20 : 23. De dienaren van koning Benhadad zeiden tot deze: "Hun god is een berggod; daarom zijn zij sterker dan wij. Wanneer wij echter in de vlakte tegen hen strijden, zullen wij sterker zijn dan zij."

Het gebeurde inderdaad dat met de wederkomt des jaars (dus in het nieuwe jaar) koning Benhadad met zijn krijgsmacht ten strijde trok tegen Israël. Maar de kinderen Israëls waren daarop voorbereid. Zij waren voorzien van wapens en leeftocht, en trokken de vijand tegemoet.



De schrijfster Lin Scholte zoals wij haar in de lens vingen vele jaren geleden op een van de vele Pasar Malams. Het is haast niet te geloven dat wij ruim tien jaar geleden alleen met grote moeite een paar duizend bezoekers konden aantrekken ondanks al ons gezwoeg. En men ons uitlachte als wij voorspelden dat onze Pasar Malam eens tot de populairste markten van Holland zou behoren!

I Kon. 20 : 27. Zo stonden beide legers tegenover elkaar op het open veld, "in de laagvlakte", als twee kudden geiten, terwijl de Arameeërs (Syriërs) het land overzwermden.

Maar de man Gods trad weer op koning Achab toe en sprak tot hem: "Zo zegt de Here: omdat de Arameeërs gezegd hebben: de Here is een berggod en geen God der vlakten, daarom zal IK deze gehele grote, rumoerige schare in Uw macht geven, opdat gij weet dat IK de Here ben."

Daarmee gaf de profeet de koning de verzekering dat de Here-zelf met hem zou strijden tegen de boze koning Benhadad van Syrië.

Zo geschiedde dat de kinderen Israëls naderhand inderdaad de strijd wonnen, "zelfs op de open vlakte". Omdat-de-Here-met-hen-was.

Waarmee het bewijs geleverd was dat de Here wel degelijk is: "een God der bergen én der laagten".

Is het niet frappant dat Tjalie deze bijbeltekst aanhaalt juist nù, met "de wederkomst des jaars" zo vlak voor de deur? (TT.-nr.7, Bij de voorplaat).

Het jaar dat bijna achter ons ligt, bracht in alle gezinnen blijdschap zowel zorgen, vreugde naast verdriet en geluk naast schrijnend leed. Denken we maar eens — dichter bij huis blijvend — aan dat jonge stel daar in hun wittebroodsweken, of aan die eerste boreling in een pril gezin; aan dat uiteengevallen gezin elders, waar de partners aan de zilveren bruiloft toe waren; of het gezin met nog jonge kinderen waaraan de vader werd ontrukt. Aan de ontelbare eenzamen, ouderen zowel jongeren. Al deze leeddragenden hebben een strijd gestreden — strijden nóg — in de stilte van hun binnenkamers. Zij hebben de duisternis van het verdriet en de zorgen bijna tastbaar aangevoeld; het verschrikkelijk gemis van een ontvallen dierbare nog niet kunnen verwerken.

Het verdriet, al dat leed drukt hen neer; zodanig, dat zij het gevoel krijgen zich niet meer te kunnen oprichten. Alsof zij eraan zouden bezwijken, geestelijk ten prooi dreigen te vallen aan "de vorst der laagten, de vorst der duisternis".

Op allen die "met zorg voor de toekomst vervuld zijn", zijn de woorden van de Heer volgens de profeet van toepassing: "...... daarom zal IK deze gehele grote, rumoerige schare (ontzaglijk leed, zorgen en angsten) in uw macht geven, opdat gij weet dat IK de Heer ben."

De bijzondere boodschap aan de drempel "der wederkomst des jaars" voor allen die geloven in God de Heer is dan ook: ga met God, ook in het komende jaar, opdat HIJ mét u zal zijn om uw vijanden te helpen verslaan. Deze vijanden zijn dié elementen, die de vrede uit onze harten proberen te roven; die onbehagen, onrust, liefdeloosheid, angst en haat proberen te zaaien. Kortom, alle elementen die uit den boze zijn, afkomstig van de vorst der duisternis.

Indien we ons Christenen noemen, onverschillig of dat nu Rooms, Luthers of Gereformeerd is, dan impliceert dat dat wij "volgelingen van Christus zijn". En als volgeling van Christus kunnen we niet anders doen dan tenminste probéren HEM oprecht na te volgen in ZIJN daden zoals HIJ ons die eens beleerde.

Zegt één van onze kerstliederen bovendien niet ook nog dat Christus werd geboren toen het jaar ten einde liep? (De herdertjes lagen bij nachte). Dan zult u het wel met me eens zijn dat Tjalies "inval" op het juiste moment kwam. Een inval om deze bijbeltekst over "de Heer der bergen" aan te halen, die bij mij "a particular shining thought" opwekte.

Bovenstaand ja Tjalie, is naar mijn vaste overtuiging "de bijzondere en rake kennisgeving" die in de door jou aangehaalde bijbeltekst zit verborgen. Het lijkt gewoon op een vermaan uit het ongeziene, aan hen die "allang niets meer doen aan hun geloof", om in het komende jaar daar wél wat aan te doen. Om zich in het komende jaar onder de hoede te stellen van God en Zijn dienaren.

Lin Scholte

*

Wij ontvingen niet minder dan zeven brieven met bijval zowel voor de voorplaat van het Ardjoeno/Welirang-massief als voor de bijbelteksten over de "God der Bergen". In twee ervan werd gewezen op de "superioriteit" van de God der Bergen, die door de teksten afdoende aangetoond heette te zijn. We kunnen ons daar niet mee verenigen. Er is o.i. maar één goede godsdienst: waarin men eerlijk, eenvoudig en zuiver tegenover zijn God staat. Leugenachtige Christenen zijn o.i. minder "waard" dan b.v. eerlijke Mohammedanen. Mochten er conclusies getrokken worden t.a.v. de veldslag, dan zou alleen de uitspraak van waarde zijn, waarin men tot de slotsom komt dat de Syriërs hun God onoprecht aanbaden (zodat er geen godsvertrouwen, dus ook geen zelfvertrouwen aanwezig was).

Merkwaardig genoeg was ik in Lin"s brief verwikkeld toen ik voor een boodschap de straat op moest en een dame ontmoette die zojuist een gesprek had gehad met een dame uit India. Deze had haar verteld over een "onoplosbare onvruchtbare" twist tussen een dorp midden op een berg en een dorp in de woestijnvlakte in India. Onoplosbaar omdat beider inzichten gebaseerd waren op een levensbeschouwing die op zijn beurt voortgesproten was uit de uit-

lees verder volgende pagina, 1e kolom

eenlopende wijze waarop men een uitzicht had op de wereld vanuit hun verschillende hoogte. Zoals b.v. mensen uit Bandoeng of Sarangan nu eenmaal alles van de bergen uit bekeken tegen mensen uit Djakarta of Soerabaja alles van de vlakte uit. Vanuit dat verschillende "levensperspectief" schenen die dorpen in India eeuwig vijandig te MOETEN blijven. Maar op een keer zijn ze toch met elkaar gaan praten over de belangen die ze met elkaar **gemeen** hadden ondanks de verschillende "aanblik". En uit die gesprekken met gemeenschappelijke belangen is uiteindelijk een gedeelde werkgemeenschap gekomen die beide dorpen constructief tot groot nut is geworden.

U begrijpt dat dat toevallige gesprek uit een toevallige ontmoeting me ineens wakker heeft gemaakt. Ik denk nu dat deze passage uit "Koningen" duidelijk wil maken dat er INDERDAAD verschillende Godsopvattingen mógelijk zijn, die tot oorlogen kunnen voeren. Het verder aan ons overlatend om "partij" te kiezen, wetend dat er eventueel oorlog van komen kan. Die men **niet** automatisch hoeft te kiezen, omdat o.a. ook andere bijbelboeken duidelijk verteld hebben dat van oorlog altijd wraak-oorlog komt, enz. enz. Pas zoals wij in het slotverhaal lezen, men ondanks onoverkomelijke inzichtsverschillen toch als broeders met elkander praten wil, wordt oorlog vermeden. Waarover een andere keer meer!

Wij leven al minstens 2000 jaar verder dan de oorlog met Syrië. En wij zijn geestelijk rijper geworden. We kunnen moeilijk geloven dat welke God ook oorlogen laat voeren om eigen superioriteit aan te tonen over andere Goden.

Een in de eeuwen verder gerijpt inzicht verwacht van ons, mensen (die immers geschapen zijn naar God's evenbeeld), om ook als oorlogen onvermijdelijk schijnen, tesamen te komen in ernstig beraad. Want vóór een God uitverkorenen kiest, heeft de Schepper de mens het vermogen gegeven tot ernstig beraad. En waar ernstig beraad mogelijk is, kunnen vredelievende oplossingen gevonden worden, ook al zouden wij "volgens de bijbel" er best een robbertje voor willen knokken......

T.R.

Bij het krekelgevecht

Bij het krekelgevecht worden de bamboekokertjes met de krekels met open deur tegenover elkaar gezet, waarna de krekels worden gekieteld met een grassoort onder de aanmoedigingen a of b:

a) Krik, djangkrik
   Moesoeh-moe djeliteng doewoer
   Tjokotten ketook moendoor

of

b) Krik, djangkrik
   Moesoeh-moe gedé, djrabang
   Tjokotten ketook, mbandang

a) Krik, djangkrik
   Je vijand is zwart en hoog
   Bijt hem tot hij achteruit gaat

of

b) Krik, djangkrik
   Je vijand is groot en roodbruin
   Bijt hem tot hij op de loop gaat.

O. H. Kiliaan

KERSTNACHT

Rommelend in oude paperassen die, nu het jaar ten einde spoedt eens opgeruimd moeten worden, vond ik een kerstrijm terug, dat mijn drie kleinkinderen enkele jaren geleden onder de stralende kerstboom ten beste gaven. Drie kleine hummels, gehuld in een wit laken met een koord om het middel, de koppetjes gedekt door een zelfgeprutst verguld kartonnen kroontje, een wandelstaf met een gouden ster in de knuistjes, stonden daar dapper om de beurt een coupletje te zeggen.
Op het punt ook dit poeem als zo menig ander in mijn prullemand te laten verdwijnen, dacht ik er opeens aan, dat er misschien wel Tong-Tonganakjes zouden kunnen zijn, die op Kerstavond ook eens koninkje zouden willen spelen. Hierbij dus mijn Kerstrijm, eenmaal geschreven voor Lune, Diederik en Maura.

De drie koningen

Eerste kind: Wij zijn de drie koningen en komen van ver,
Geleid door het licht van een stralende ster;
Héél hoog aan de hemel, verblindend van pracht,
Heeft zij aan de wereld een boodschap gebracht.

Tweede kind: Zij wees ons de weg door de donkere nacht
Naar de plek waar Gods Zoon werd ter wereld gebracht,
In een schamele stal, in een kribbe van hout,
Wij brengen het wierook en myrrhe en goud.

Derde kind: Er is aan de wereld een wonder geschied,
En engelen brengen het uit in een lied,
In Bethlehem is er een kindje geboren
Verkonden de juichende engelenkoren.

Eerste kind: Daar hing om de kribbe een wonderlijk licht
Om het hoofd van het kind, om Maria's gezicht,
Het kind lag zo lieflijk in moedertjes arm,
Het lag er zo vredig, zo veilig, zo warm.

Tweede kind: En buiten de stal, in de donkere nacht,
Daar hielden de engeltjes trouwe de wacht,
En bóven de stal blonk de heldere ster,
En verkondde de boodschap heinde en ver.

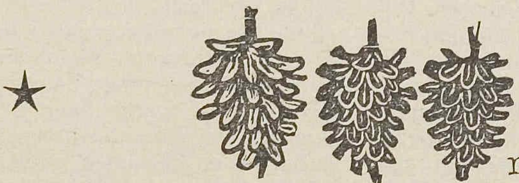
Derde kind: En herdertjes lieten hun schaapjes in 't veld,
En kwamen van verre toen aangesneld,
En knielden ontroerd voor het kindeke neer
En zongen een liedeke Jezus ter eer.

Eerste kind: Wij zijn de drie koningen en komen van ver,
Wij volgden het licht van de stralende ster,
Die eenmaal in Bethlehem, ver hier vandaan
Hoog boven de stal aan de hemel bleef staan.

Tweede kind: Kom, laat ons nu zingen, het Godskind ter eer,
Het Kerstlied, het klinkt er zo lieflijk, zo teer,
Het lied van de Stille, de Heilige Nacht,
Toen Maria Gods Zoon ter wereld bracht.

Alle drie: Stille nacht, heilige nacht,
Enz.

Hein B.



Brand met Kerst

Tjalie vraagt mij iets te schrijven voor zijn (en ons) Kerstnummer. Nu, dat moet dan toch wel iets zijn, dat verband houdt met de Kerstviering! Zijn verzoek brengt mij in grote moeilijkheden. Wie is er nu geinteresseerd in de persoonlijke belevenissen van een willekeurig iemand aan een intiem familiefeest in Nederland (bij de haard) of een wat minder intiem feest met vrienden en kennissen in Indonesië of wil men, Indië (zonder haard). Ik zou het niet weten.

Ieder bewaart natuurlijk wel herinneringen aan Kerstvieringen, die hem of haar dierbaar zijn. Als aankomend HBS-er in Schiedam, waar ik geboren en getogen ben, bespeelde ik het orgel tijdens de dienst in de kinderkerk, die toen gehouden werd in de kapel van het toenmalige Oudemannenhuis. Met Kerstmis kwam de kinderschaar, thans vergezeld van ouders en kennissen, bijeen in de grote zaal van de Officiersvereniging, waar ik dan de Kerstliederen op de piano begeleidde. De herinnering aan die prille stemmen is mij nog altijd dierbaar.

De kinderkerk bestaat niet meer, het Oudemannenhuis is thans een museum, de gebouwen en de heerlijke tuin van de Officiersvereniging zijn ten offer gevallen aan de vooruitgang. Nogal saai, dat wel. Maar voor de vooruitgang moet men wat over hebben......

Schiedam verdween kort na mijn HBS-tijd in de mist — definitief, toen ik naar Indië ging, in 1921. Ik kwam er in 1929 terug, tijdens mijn eerste verlof: in Indië was ik inmiddels getrouwd. Met een Indisch meisje. Mijn ouders hadden Schiedam niet verlaten.



J. H. Ritman

Er was enige twijfel in mijn hart over het antwoord op de vraag, hoe deze uitgebeitelde Schiedammers zouden reageren op de bruine schoondochter. In de morgen van Eerste Kerstdag arriveerden wij in Amsterdam. De eerste kennismaking, op de ka van de Nederland, verliep wat stroefjes: twee werelden ontmoetten elkaar in de kille morgenuren. Maar des avonds aan het Kerstmaal bleek de stroefheid gesleten en de grondslag gelegd voor warme genegenheid. Dat de straatjeugd mijn vrouw begroette met de kreet: Hei, jongens, een nikkertje! heeft de goede verstandhouding nooit in gevaar gebracht. Ook in 1938 waren wij weer in Schiedam, waar mijn ouders, al heel oud nu, teruggetrokken leefden. Het zou de meest schokkende Kerst worden die wij ooit hadden beleefd — meenden wij, niet vermoedend welke hartbrekende ervaringen ons in de volgende jaren nog zouden wachten. Wij logeerden op de eerste verdieping boven een modern café-restaurant, die de exploitant beschikbaar stelde voor de zeldzame lieden, die in "dat gat" om mysterieuze redenen wilden overblijven instede van naar het op een steenworp afstands gelegen Rotterdam een comfortabeler onderdak te zoeken. Het Kerstdiner zou ditmaal ook plaats hebben in een restaurant. In de nacht voor Kerstmis, gewekt door onbestemde geluiden, zond mijn vrouw mij op onderzoek uit. Zuchtend om wat ik een volkomen overbodige manoeuvre oordeelde opende ik de kamerdeur om met een kreet terug te deinzen...... uit het trappenhuis loeiden de vlammen en een verstikkende rook drong de kamer binnen. Bonzend op elke deur, die ik in de nabijheid vond, en luid roepend: Brand, brand! bereikte ik tenslotte onze eigen kamer weer. Goede raad was duur. De normale terugtochtsweg was afgesloten. Dus: door het raam. Gelukkig bevonden zich in de voorgevel ijzeren figuren, die kennelijk in de zomer een zonneterras moesten ondersteunen. Dank zij haar Indische lenigheid was mijn vrouw aanstonds in staat zich via het raam aan een van die figuren vast te klemmen en zich vervolgens in de sneeuw te laten vallen — in haar nachtgoed. Ik zocht snel geld en paspoorten en volgde haar. Inmiddels waren voorbijgangers, die eveneens de brand ontdekt hadden, met een trapleer komen aandragen, zodat ik op aanzienlijk gemakkelijker wijze dan mijn vrouw de veilige grond bereikte. Wel koud, ja, zo in je pyama...

Mijn vrouw had een zware kou gevat; ik kwam er zonder kleerscheuren af. Het Kerstdiner ging op haar aandringen toch door — zonder haar, die tot een dieet van aspirine en warme grog werd veroordeeld. Er vielen geen slachtoffers bij de brand, behalve twee brandweerlieden die door de rook bedwelmd waren. Verzekering dekte de schade. Toch een Kerst om nooit te vergeten...

J.H.R.

★

Kerstmis in Bandoeng

Wij zouden op visite gaan bij tante Lien. Kwamen met de dokkar aan. Zij stond ons al bij de tuinpoort op te wachten. Heftig geagiteerd: "Soedah, ga maar terug, gaat niet door alles. Ik schaam mij rot." Toen al snikkende: "Hééé (snuf snuf), mijn spekkoek mislúúk", met hoge uithaal.

—:—



Kerstmis werd in Indië gevierd tot op de verste ondernemingen toe. En al waren de omstandigheden op zulke ondernemingen soms primitief, als de goede stemming er was, dan maakte een lap aan de gewone gekapoerde muur met de kerstboom ervoor alles goed. En zelfs de eenzaamste employéesdochter kon met wat speelgoed uit de verre stad en géén kerstkrans, maar wel een fijne spekkoek, toch wel een kerstviering hebben, waar ze nog lang aan terug kon denken. Dit is de dochter van de heer Kimmijser in 1931.

Vanwege de feeststemming rond Kerst en Tahun Baru komt een ouwerwetse fuiffoto beslist van pas. Zij werd gemaakt door Guus Mager (midden, in Russisch costuum) op de eindfuif van de CAS in Maison Versteegh op Noordwijk te Batavia. Al deze jongelui zijn ongeveer leeftijdgenoten van Tjalie (dus ook van velen uwer) en al zaten we dan niet op de CAS, onze weg naar de fuifjes van ALLE middelbare scholen wisten we heus wel te vinden! Sjonge-jonge, wat waren we toen jong en mooi!!

Wat met Kerstmis gebeuren kan

Ieder jaar met Kerstmis moet ik terug denken aan iets, wat ik meemaakte in Batavia, lang voor de oorlog.

Ons huis lag aan een grasveld en we hadden uitzicht op de huizen aan de overzijde. Het was zo tegen 6 uur 's middags. Ik zat te kijken naar onze overbuurman, die druk bezig was met het optuigen van zijn kerstboom in de voorgalerij. Daarbij werd hij geassisteerd door zijn twee zoontjes van 5 en 6 jaar. Toen de boom klaar was, ging Papa naar de badkamer, nadat hij zijn spruiten uitdrukkelijk verboden had aan de boom te komen.

't Parool was: kijken mag wel, maar aankomen niet!

In 't begin hielden de beide knaapjes zich streng aan dit consigne. Ze zaten samen op de stoep in stille bewondering voor de versierde boom. Maar naarmate het buiten donkerder werd, schoven ze er dichter naar toe. Daar zagen ze een doosje lucifers liggen en de kaarsjes in de boom glommen zo verleidelijk, dat ze er eentje aan staken. Langzamerhand volgden er meer. In hun enthousiasme vergaten ze alle voorzichtigheid en 't onvermijdelijke gebeurde: de boom vatte vlam! Hard schreeuwend rende 't tweetal naar de badkamer, waar hun vader zich bevond. "Pappa, brand, help!" Zonder zich lang te bedenken sloeg Pappa een handdoek om zijn middel, vloog naar de voorgalerij, zag daar de brandende boom, holde terug, om een emmer water te halen en vergat daarbij zijn summiere kledij. Door zijn bewegingen raakte de handdoek los en viel op de grond. Tableau! Ondertussen had een troep nontonners post gevat voor het huis en die genoten van het zien van die toewan in Adam's kostuum! Gelukkig liep 't allemaal nogal goed af, maar dat jaar was er geen kerstboom in dat huis!

J. F. N.

*

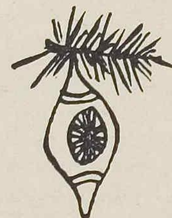
Kerst-mis

Eeuwen geleden,
Hóórden zij het en luisterden;
Zij konden geroerd fluisteren:
"Vrede op aarde
In de mens een welbehagen!"
Hij kwam en gaf!

Maar in het heden,
Kunnen zij het niet horen
En willen niet luisteren,
Naar het fluisteren:
"Zie, Ik ben met U
Al de dagen......!
Vrees niet!

"KERSTMIS" noodt ons te saâm:
"LIEFDE TE ERLANGEN,
TE GEVEN, TE ONTVANGEN!"

P. Jüch-Arnold



God's mooiste tuin

De laatste dag van 't jaar viel op een Vrijdag en dat betekende voor velen, drie vrije dagen achter elkaar. De jongeren van Banjoewangi vonden er direct al een goede bestemming voor. Een picnic op 't Idjèn-plateau. Met één overnachting. Om de zondag als rustdag te hebben. Dat was heus wel nodig, want de voettocht van bijna zeven uren, door zwaar bergterrein zou niét meevallen. Eén en dertig December; hartje regentijd, met op alle dagen op de zelfde uren, bakken vol water uit de hemel.

Maar, een kniesoor die zich daardoor liet weerhouden.

De nodige maatregelen werden getroffen. Z.a. 't bespreken van de pasangrahan voor die dagen. Door de djaga paddistro laten verzamelen en droge varentakken. Want natuurlijk waren er niet genoeg bedden voor zo'n groot gezelschap. Maar wat gaf dat? Als 't maar warm was boven; en droog.

De onderneming Kali-bendo kon ons helpen aan paardjes voor de bagage. Dekens, lijf- en linnengoed en leeftocht voor twee dagen. Tieleman en Dross in alle vormen en smaken.

En 't belangrijkste, een betrouwbare gids. Want niemand van de club kende de weg. 't Pad aan deze kant van de berg werd zelden gebruikt. De weg over Bondowoso was gemakkelijker en veel korter. Maar ook zo romantisch? De dag begon met een zonnige wandeling over Kali-bendo. Tintelende kou die prikte in je huid. Landelijke geluiden van schorre boshaantjes, gemeks, die, giechelend vlak voor je voeten 't onkruid in schoven. Een djogowoeroe riep, kringen beschrijvend tegen de blauwe lucht, om nóg meer water. Kelié...iék...keliek. En we krégen al zo veel. 't Rook lekker naar natte aarde en platgetrapt gras, vermengd met de beschaafde geuren van een bescheiden voor-bloei'tje. De stemming was prima. Na een groot uur kwamen we aan de grens met 't bamboe-bos. Waar ineens 't pad zich versmalde en sterk begon te stijgen. 't Lopen, of liever, klauteren, werd bemoeilijkt door gladde bamboeblaadjes op een dóór-en-dóór natte leemlaag.

't Barstte er van patjets. Dood-eng! We bleven maar plukken van armen, benen en halzen. Griezel-kreten van de meisjes waren niet van de lucht. En glij-partijen bleven niet uit.

Hoger op de berg begon 't alweer mendoeng te worden. En als 't bamboe-bos overging in werkelijke rimboe, stond de zon ons niet hoog aan de hemel op te wachten, maar had ze zich teruggetrokken achter dreigende wolken. Een gure wind joeg door de takken. Wij bezeerden ons aan struikgewas en rottandorens.

Maar de patjets bleven achter. Hielden zeker niet van de kou. Want na drie uren onophoudelijk klimmen was een grote hoogte bereikt. 't Begon te regenen, harder en harder. En al gauw sjokten we voort als de befaamde katten. Telkens even stilstaand, om adem te halen en 't nat uit de ogen te strijken.

Om een uur of twee brak ineens de zon weer door. Wel een zon die een grote emmer water bij zich droeg, maar langzaamaan zowaar ook warmte. We liepen nu in 't tjemara-bos; de boomgrens. In kleine groepjes, die soms achterbleven, dan weer inhaalden. De flinksten, ver vooruit.

Mijn voeten deden pijn; ik trok mijn schoenen uit. De loper van zachte naalden was een weldaad aan de blote kaki's. De weg was nu ook vrij vlak. Ineens hoorden we in de verte roepen: "We zijn e.e.er..." - Maar dat betekende alleen, de onderste trede van een trap naar de hemel. In de ruwe bergwand uitgekapt.

Ik wankelde naar boven, terwijl de treden op en neer deinden voor mijn ogen. En ik telde, één...twee... drie... Ik kwam niet ver; 't waren er vast wel duizend.

Omstreeks drie uur druppelden we één voor één de pasanggrahan binnen. We gingen om zes uur van huis.

In de keuken brandde een vuur. Droge kleren, erwtensoep met kluif en sterke koffie brachten ons tot nieuw leven. En dan een paar uur rusten op de geïmproviseerde bedden.

Half zes. We hulden ons in dekens als bedouinen in de Sahara. En namen plaats op de banken rondom de pasangrahan.

Om van 't uitzicht te genieten. Want daarvoor was per slot de moeizame tocht begonnen.

De regen had alle nevels weggevaagd. Op de ijle sluiers na, die hopeloos verward waren geraakt in de toppen van de tjemara's Ik zou een wonderpen moeten hanteren, om 't panorama te kunnen beschrijven dat zich honderden kilometers naar alle kanten uitstrekte. En een toverpenseeltje om de nuance's weer te geven door de ondergaande zon gebracht aan gele sawah's, 't zilver van bloeiend suikerriet en 't groen van bossen en plantage's. Rivieren baanden zich grillig een weg naar koperkleurige zeeën. Waarin, langs de kust baaien en tandjoengs zich scherp aftekenden. Moentjar geurde met zijn vissersvloot als blanke meeuwen.

En in de vertrouwde omarming van bamboebossen droomden kampongkjes zoetjes weg. Niet mini -dat alles, maar micro. -En dúidelijk; zó helder, zó dichtbij.

Pas toen alle tinten geel, oranje en rood waren vergleden tot paars, donkerpaars, tot 't zwart van de komende nacht, stonden we op om de verstijfde leden te koesteren aan een laaiend kampvuur, inmiddels op 't erf aangelegd

Ik geloof, dat niemand zich ooit eerder zó dicht bij God had gevoeld, als op deze middag. Deze oudejaarsavond die omvloog met allerlei spelletjes onder de ouderwetse lampoe-brom. We zongen liedjes; vrolijke, ook ernstige, zoals 't:

"Oude jaar, o laat ons rusten,
omzien, eer wij verder gaan..."

lees verder volgende pagina



Een prachtige stemmingsfoto maakte de heer Gerretsen tijdens zijn jongste verblijf in Indonesië van de typische vegetatie hoog in de bergen, waar de varens het het best doen. Zo met een fijn vliesje dauw erop in de ochtendnevels lijken die varens net reuzen hoge veren!



De bossen hoog in de bergen zijn meestal ondanks hun vrij luchtige uiterlijk moeilijk te doordringen. Eén van de kwalijkste beschermers van de maagdelijkheid van de bossen is de rotan-doeri. Een zoete wandeling door het bos zoals in Holland zit er nooit bij. Daar is voortdurend scherp uitkijken het parool, want wie dat niet doet, kan lelijk gestraft worden.

En toch, hoevele boslopers, buitenmensen en jagers ken ik niet, die graag elke Zondagse wandeling in zo'n oetan verkiezen boven een wandeling door de Kalverstraat......

Maar of er één bij was, die zich werkelijk afvroeg:

"Deed ik waarlijk wat ik kon?
Ben ik wijzer, beter, vromer,
dan toen 't jaar zijn loop begon?"

We waren allemaal nog zo jong. Té jong voor zoveel bezonkenheid. Té overmoedig en deze avond zo blijmoedig.

We aten allemaal lekkere dingen, wat, weet ik niet meer. Saucijsebroodjes; voor deze gelegenheid uit Soerabaia laten komen, als specialiteit van Stam en Weyns.

We warmden wijn. En werden van binnen helemaal warm door zoete marasquine. Voor de mannen was er vast ook nog wel iets straffers. In elk geval sliepen we er lekker op. Klokslag twaalf, nadat we elkaar alle goeds hadden toegewenst voor 't nieuwe jaar, kropen we tussen de varens. Mannetje-aan-mannetje, vrouwtje-aan-vrouwtje. Mijn bed thuis was zachter. Toch was ik lekker uitgerust, toen we om vijf uur al weer gewekt werden voor de laatste etappe van deze tocht; de afdaling naar 't zwavelmeer.

Eerst koffie-drinken, een beetje eten en dan opnieuw de berg op. Ik weet niet meer hóe ver. Ineens lag 't daar, in de diepte, lief'lijk, sereen. Een grote saffier, blauwer dan de blauwste hemel. 't Pad ging recht naar beneden over een smalle richel. Veiligheidshalve, een touw er langs. Maar velen durfden de duizelingwekkende afdaling niet aan. Ik wel. Voor geen goud wilde ik de sensatie missen, van 't lauw-warme water aan mijn handen. Die kleuren, zo dichtbij. Van 't sprankelende meer. Van de rotsen; grijs, van zacht- tot mosgroen, roze en lila. Alles overstoven met poedergoud. Gele golfjes kabbelden op een wit strand. Je zág ze klotsen, hóren deed je niets daar in de diepte. De stilte was onvoorstelbaar. We bevonden ons in een betoverde wereld, met als bewaker, een gloeiende draak. De hitte sloeg hem uit 't lijf, vandaar die dichte stoomwolk in een hoek. Een goede draak overigens; hij legde ons niets in de weg, hoewel we niets te maken hadden in zijn rijk. Jammer dat hij zo vies rook. Naar bedorven eieren.

Een paar uur later verlieten we de pasangrahan op de Kawah-Idjèn in een dichte mist. De wolken stapelden zich op, boven de tjemara's; onafwendbaar. De hemel scheurde open en we dreven naar omlaag, mèt de ouwe wijven. Terug naar de werkelijkheid. 't Sprookje was uit.

't Was goed, jong te zijn in een tijd dat jeugd van rond de twintig nog ontvankelijk kon zijn voor mooie sprookjes. En toegankelijk voor romantiek.

Plantersvrouuw

pasangrahan = eenvoudig berghotel
djaga = waker
gemek = kwartel
djogowoeroe = zee-arend
patjet = klein soort bloedzuiger
mendoeng = bewolkte lucht
tjemara = casuarine boom
kaki = voet
tandjoeng = landtong

Kerstfeest 1946

Hij was amper 13 jaar en verloor een paar maanden terug zijn vader. Jarenlang heeft hij kerstmis gevierd met een denneboompje, vol behangen met gekleurde balletjes en echte kaarsjes, die hij zelf mocht aansteken.

Maar dit jaar had ik er gewoon geen zin aan; geen zin in een boom te kopen, laat staan behangen. Mijn gedachten toefden in Ternate, waar we man en vader hadden achtergelaten; waar hij graag wilde zijn vanwege de rust en aller vriendelijkheid. Vooral dat laatste! Terug in het nóg woelige Batavia, was het nergens te bekennen.

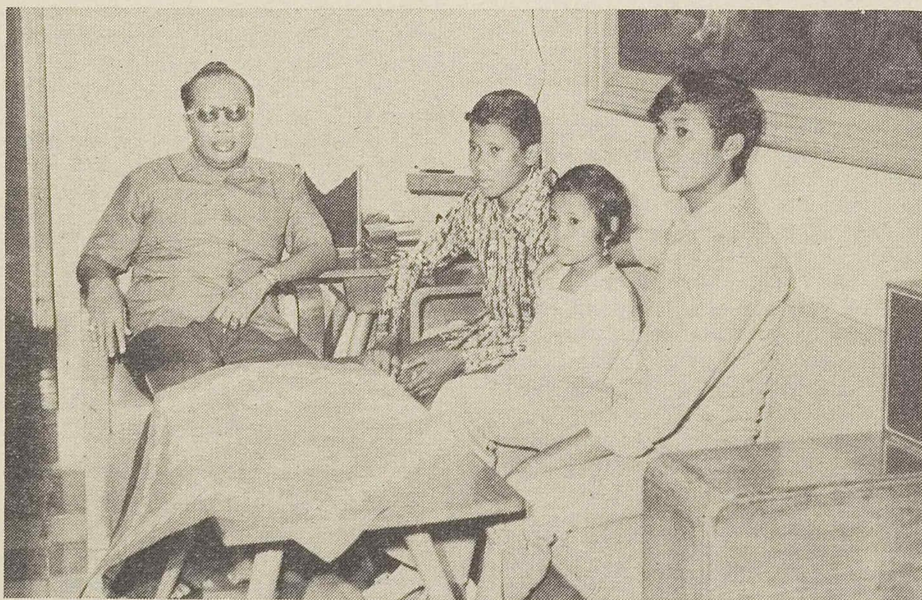
Gewoonlijk prijkte de boom al op 20 december en bleef er staan tot na 3-koningendag, 6 januari. We naderden 20 december en ik merkte, dat de jongen er naar zocht en **hij** merkte, dat alles gewoon bleef! Verbaasd, na de 20ste, vroeg hij: "Waar blijft de kerstboom?"

"Ach, jongen, ik heb er geen zin aan. Pappie is pas overleden....." "Wat heeft dát ermee te maken? Met kerstmis? Het is toch het Licht in de duisternis, en dus ook voor jou!"

Met open mond staarde ik hem aan! "Kom, gauw de straat op". En we zochten en vonden en kochten een boom van zo'n toekang keliling. Samen hebben wij hem opgetuigd. Samen allerlei pakjes gemaakt en wederom gezongen:

"Jezus zegt ons ook, dat 't zo donker is,
Overal op aarde, zonde en droefenis,
Laat ons dan in 't duister, 'n helder lichtje zijn,
Gij in uw klein hoekje en ik in het mijn!

P. Jüch-Arnold



Bij het jaareinde nodigen wij graag een enthousiaste lezer in Indonesië in ons midden: Saudara Wahjoedi van Semarang, journalist, samen met zijn kinderen v.l.n.r. Doddy, Otty en Wiewiek. Wees welkom en aanvaard onze beste wensen voor jullie toekomst!

1971 met een glimlach

PETER, DE KRAAI

Ik heb het voorrecht, twee minuten van een mooi bos (in Zwitserland) te wonen. Op een van mijn vroege ochtendwandelingen met mijn Shetlandhondje Radja zag ik midden op het bospaadje een oude kraai, die heel merkwaardig huppelde en tolde inplaats van op te vliegen. Het lukte me met weinig moeite, deze grote vogel te vangen en naar huis te dragen. Na grondig onderzoek kwam ik tot de conclusie, dat hij vermoedelijk vergiftigd voedsel (muis?) te pakken had gekregen, want zijn vleugels waren gaaf. Maar hij had evenwichtsstoringen. Peter de Vierde (of Vijfde) kwam in een grote kooi met stokje, waar al vele voorgangers verpleegd werden.

Van de verschillende soorten voedsel nam hij het liefst het vlees, dat ik feitelijk voor Radja in huis had. Altijd opnieuw verbaasde ik mij, hoe merkwaardig niet alleen zijn hok, maar ook hij zelf rook, net als gas vond ik. Na ongeveer twee weken werd hij onrustig, glipte eens uit mijn handen weg en viel dan op de grond, kon dus nog niet weer vliegen. Opeens merkte ik, dat de gas-stank weg was, tegelijk waren de uitwerpsels op de grond van zijn kooi normaal, als van andere gezonde vogels. Ik begon hoop te krijgen!

Ik begon met vlieg-oefeningen, maar Peter viel dadelijk op de grond. Het duurde een poosje voor hij zich even in de lucht kon houden. Eindelijk, na een laatste oefening binnenshuis (alles weggeruimd) kwam de grote dag: met ons drieen het bos in. Bij een stapel ahorn-hout, dicht bij een open plek, leek me de goede plaats.

Ik had bijna hartkloppingen van de spanning, toen ik Radja zei te gaan liggen en langzaam doorliep tot de stapel hout, dan daarop het kleine kistje zachtjes neerzette en de deksel eraf nam, om dadelijk achteruit te gaan. De vogels zongen rondom, de bomen ruisten, geluiden die onze Peter bekend moesten zijn. Ik hield de adem in...... opeens kwam een zwart kopje, een lange hals... en zonder op de rand van kistje of houtstapel te stoppen, vloog onze zwarte vriend de wijde wereld in! Zelfs tussen twee hoge sparren door, hoe langer hoe zekerder ging de vlucht de vrijheid in.

Ik kan niet in woorden uitdrukken, hoe diep mijn vreugde en dankbaarheid was, dat het gelukt was, dat Peter gezond weer zijn eigen leventje mocht leiden. Dagenlang was er een intense vreugde in me, altijd weer moest ik aan Peter denken en was heel dankbaar, dat het deze keer gelukt was, om een verongelukt diertje erdoor te halen.

G. ten Bokkel Huinink



TJOETJOEKS

Mijn kleinzoon Peter is bezig zindelijk te worden. Vol trots rent hij van het toilet de kamer in en zegt triomfantelijk: "al klaar!" Zusje Barbara ziet zijn plassertje onder het hemdje uitsteken en trekt er aan. Zegt Peter: "Niet doen, zit vast!"

*

Mijn kleinkinderen zijn gewend in hun "speelkleren" bij mij op bezoek te komen, omdat ze in mijn tuin in de boom mogen klimmen om er een boomhuis, "uitkijkpost" in te bouwen.

Eens was Mick ál te slordig gekleed volgens zijn vader. "Mick, je kunt toch niet in die vodden naar Owa gaan?" „Ach, Owa loopt toch ook in vodden."

(Dat komt ervan als Owa niet kenès is en altijd gampang gekleed wil gaan). De naam OWA kreeg ik van mijn oudste kleinkind, de andere grootmoeders van mijn kleinkinderen heten gewoon OMA. Verwarring dus uitgesloten.

Emilie Intveld

*

UITKOMST - TOEKOMST

Zondagavond voor de TV toonde Panoramiek hoe slecht onze wereld er voor staat — hoogstens nog 30 jaar te leven. Ik zit naast mijn man op de bank en naast hem onze tiener-dochter. Ik snuif en kreun soms hardop als ik weer iets naars hoor en zie en maak aanstalten om hun in hemelsnaam af te leiden, want voor ons meiske vind ik het ronduit afschuwelijk — wat een toekomst!

Plots buigt onze dochter zich naar mij over, en terwijl ze mijn arm aan, raakt zegt ze vol vertrouwen en met grote geruststellende ogen: "Niet gek Mams, kom ik toch lekker vlug bij jullie in de hemel!"

Mijn hart sprong op, ik lachte haar dankbaar toe. De mensheid blijft hopen, zo vat ik haar antwoord op, in het eeuwige goede.

"Stuivertje"

*

GLIMLACHEN

Alles is veranderd in deze wereld, ook de reden waarom gelachen wordt. Ach we willen allemaal wel weer zo'n ouwerwetse, gezonde lach om een zotte situatie, een kostelijke grap, humor zomaar uit zich zelf ontstaan, maar het is er niet meer bij. Ook de lach moeten we tegenwoordig kopen van beroeps-aan-het-lachenmakers op tv en film, want ons leefmilieu biedt zoveel vrolijks niet meer. Daarom zijn we zo dankbaar voor onze kinderen die ons nog vaak (kosteloos) een kostelijk moment van vreugde en een lach geven. Wat een zegen dat we dat nog hebben, dat ook kinderen nog kunnen lachen zonder behulp van Max en Toon, Johnny en Rijk.

Daarom zijn we zo blij met uw stukjes, glimlachjes van het afgelopen jaar. Met hier en daar misschien toch wel wat nostalgisch of wrangs, maar toch met een sprankje van oprecht geluk. Zomaar voor niets.

Dank beste inzenders en inzendsters voor uw bijdrage aan ons Kerstnummer. Er is zoveel binnengekomen dat niet alles meekon, we houden nog wat "lachjes" over voor 1972. Ook moesten we een selectie maken, want door een te persoonlijke aard zou de bedoeling voor anderen niet goed overkomen.

U ontvangt allen een flamboyant-tegeltje als herinnering aan deze bijzondere bijdrage. De beste inzending, beloond met een waardebon van f 50,— zal in ons januari-nummer worden bekend gemaakt.

Moge 1972 voor U allen vele gelukkige momenten brengen waarop U later met een glimlach terug kunt kijken!

Lilian Ducelle

DE VERVUILING EN WIJ (1)

Aangezien mijn man de controle heeft over verscheidene rioolwater-zuiveringsinstallaties, weet hij welke stoffen afgebroken kunnen worden en welke niet of heel moeilijk. Synthetische wasmiddelen zijn o.a. de grote boosdoeners.

Om een bijdrage te leveren aan de milieuhygiëne bad ik me met gewone toiletzeep en geen Badedas of Douchefris of hoe ze verder nog heten.

Mijn was doe ik nog op ouderwetse manier met zachte, groene zeep of sunlight. 't Heeft dan wel de bekende grauwsluier en eigenlijk zou ik nog textiel deodorant moeten gebruiken. Maar voor mezelf weet ik, dat mijn goed schoon is en dan vind ik 't best.

Het spoelwater benut ik om 't tegelpad bij de voordeur en de plaats achter het huis te schrobben. Daarvoor hoef ik dan geen kostbaar drinkwater te verspelen.

De omwas doe ik met zo weinig mogelijk wasmiddel. Is het nodig dat het schuim de teil uitvliegt?

De spuitbus op de WC is vervangen

door een ventilator.
Ik weet dat mijn bijdrage maar gering is, maar als alle huisvrouwen meedoen, kunnen we nog heel wat bereiken om onze aarde leefbaarder te maken voor onze kinderen en kleinkinderen.

Chr. v. d. Beek-Beijnon

*

DE VERVUILING EN WIJ (2)

Heb gehoord, dat gekleurd toiletpapier vergif bevat.
Vraag en gebruik dus uitsluitend ongekleurd papier. De leverancier, die slechts gekleurd papier verkocht, deelde ik het gevaar mee. Er ontspon zich de volgende dialoog:
"Ik krijg het nu eenmaal van de grossier; die betrekt het van de fabriek."
"Als U blijft staan op het ontvangen van kleurloos papier, krijgt U het. Als de fabrieken merken, dat men geen kleurtjes meer wenst, maken ze het niet meer."
"Niks hoor. Ik geloof er niet in."
Ik ben van leverancier veranderd.
Ik gooi nooit meer koffiedik of theebladeren in gootsteen of toilet.
En vertel deze dingen rond waar ik er maar de kans toe krijg.

A. Moll-Lips

*

DE VERVUILING EN WIJ (3)

Wat ik gedaan heb en nog doe tegen allerlei vervuilingen? Helaas niet veel. Ik hoop dat er één of meerdere inzendingen zullen zijn die mij in actie zullen brengen.
De wereld is vies; niet alleen van buiten maar ook van binnen. Misschien is er ook wel een vuur- en zwavelregen nodig, om de boel weer in evenwicht te brengen.

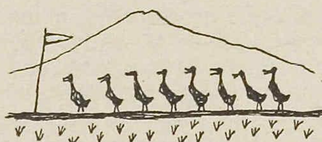
Plantersvrouw

*

MET Z'N TWEETJES

Lichtblonde, 5-jarige tjoetjoek van wie de blauw-groene oogjes toch de Chinese overgrootmoeder verraden: "Je kijkt boos Omaatje en ik ben echt niet stout geweest!"
Oma's gezicht klaart al op: "Nee hoor schatje, maar oma heeft zoveel te doen, want de werkster komt weer eens niet.
"Ook erg, doe jij maar de bedden, ik zal het bad en de wastafels wel doen! Lekker kliederen, maar de mouwen van mijn vestje zal ik wel oprollen!"
Gezellig zo met ons tweetjes. En alles wordt inderdaad brandschoon.

De trotse oma,
L. Bauduin Fikenscher



BEGRIP ONDER DE VOLKEN

Van tijd tot tijd brand ik hier in mijn Zwitserse huis een beetje menjan, naar oud Indisch gebruik. Mijn grootmoeder in Indie deed het, mijn moeder in Holland doet het nu nog en ik doe het in Zwitserland ook.
Ik vind het een heerlijke geur. Het zuivert de sfeer, zegt men. En onze oude baboe Minah zei vroeger: "het lokt goede dingen naar je toe, non".
Juist toen ik hier weer eens menjan had gebrand, kreeg ik bezoek van m'n buurvrouwtje, een rasechte Zwitserse. Ze kwam even iets lenen. Nauwelijks was ze binnen of ze snoof en snuffelde. "Hm" zei ze waarderend, "een lekkere spray heeft U, wat is het? Het is geen dennenaalden of appelbloesemgeur".
"O," zei ik, " 't is iets Indonesisch."
"Aha, dacht ik al," klonk het ter zake kundig. "Vreemde, exotische geuren..., die gebruikte de Pasja van uw land vroeger zeker om de haremdansers wild te maken!"
Ik lachte maar wat schaapachtig, dacht aan de "zuivere sfeer" die ik hoopte te bevorderen en ik heb toen verder niets, maar dan ook niets ondernomen om meer begrip onder de volken aan te kweken.

F.S.-G.

*

PASAR

Een paar indische vrouwtjes, terugkomend van de blandja op de pasar Hobbemaplein, stapten van lijn 12 over op lijn 2 (toen nog tram compleet met controleur) waarin ik gezeten was.
Bedeesd zei één van hen tegen de controleur: Als bij Beeklaan, wij moeten d'reit". Wil U waarschuwen ja?", waarop het joviale antwoord volgde: "Komt in orde, oudjes".
Bij die halte, na een ferme ruk aan de bel riep hij af: "Beeklaan en hier alle ketimoen, djagoeng, lombok en trassi uitstappen".
Later tegen mij, omdat ik glimlachte: "Ach mijnheer, ik heb dáár zoveel hartelijks en gastvrijheid ondervonden bij zulke oudjes.
Hij bleek K.L.-er geweest te zijn en geruime tijd op Java dienst te hebben gedaan, nu weer werkzaam als controleur bij de H.T.M.

Botja Semawis

*

I heard a voice from the infinite say:
"What did you do for your soul today?
Did you help the world sing a happier song,
Forgive some one who had done you wrong?"

"Did you help a stranger on Life's hard road?
Did you try to lighten another's load,
Restore the dreams to an empty heart,
Give a failure a brand new start?"

"Did you coax a smile to a tearful face,
Stand by somebody in disgrace,
Go out of your way for some wandering boy?
Did you build, when 'twas easier to destroy?"

I heard a voice from the infinite say:
"What did you do for your soul today?"



De moeite van lezen en kijken waard

"Don Camillo" op de tv was een opfrisser van jewelste. Dagelijks een gesprek met Hem en ook meteen antwoord krijgen, ik zou minder tobberig zijn en heus minder brokken maken geloof ik!
De Koninklijke Hofdansers uit Djocja o.l.v. Sultan Hamengko Buwono IX waren fantastisch. Hebben dankbaar genoten van dans en muziek, aloes, eerbiedwaardig. Alleen jammer dat het op zo'n groot toneel werd gebracht, het bleef voor mij te ver af, hoop het onder de tropenhemel met alle geur en sfeer nog eens mee te maken.
Ook van de Soendanese dansgroep genoten. Zoveel speelsere evenementen, vooral de muziek hartveroverend. De wajangvoorstelling was een aparte belevenis. Toch was de Djocja voorstelling mooier.

Stuivertje

*

De reis van onze koningin was fijn om naar te kijken. Ik volg ook Payton place. Omdat ik altijd weer hoop, dat er eindelijk eens iets in gebeurt waarover de mensen kunnen lachen.

Plantersvrouw

*

"Vlucht naar bevrijding", van Jon Cleary.
Het verhaal speelt zich in de astronauten wereld af. Met alle spanningen in de ruimte; ook bij de vrouwen die beneden moeten blijven. Prachtig worden de karakters van de hoofdpersonen beschreven.
Ik geloof dat ik 't boek zo boeiend vind omdat 't gewoon is, eerlijk en menselijk. Om met liefde je nachtrust aan op te offeren maar ook om makkelijk even weg te leggen, omdat je onmiddellijk weer "in" 't verhaal bent, als je 't opnieuw ter hand neemt. Een weldadig boek.

Plantersvrouw

*

"Calico Palace" — Gwen Bristol.
Dit boek, zomaar eens in Leeuwarden gekocht als lectuur voor de lange terugreis, bleek wat mij betreft, een schot in de roos. Je zou het een historische roman kunnen noemen, maar daarvoor is het eigenlijk een beetje te populair geschreven.
Het speelt in het midden van de 19e eeuw en behandelt de ontdekking van het goud in Californië, en alles wat daarmee samenhangt in de levens van de romanfiguren. Volgens mij zijn de diverse karakters goed getekend.
Alleen heeft alles tenslotte een "happy ending" en dat is niet waarschijnlijk. Toch heb ik van het boek genoten.

A. Moll-Lips

*

"Setenga mati" - Eliza Thomson
De persoonlijke ervaringen van Eliza Thomson in de gevangenkampen tijdens de Japse bezetting en daarna de bersiaptijd hebben mij zeer geboeid.

J. N. Pfaff

DE EINDSTREPEN

NA JOHANNES, NOSTRADAMUS EN DJOJOBOJO: DE M.I.T.

Het traditionele ernstige woord bij het naderend jaareinde.........
Waarbij wij zo eerlijk mogelijk de plussen en minnen van het afgelopen jaar tegen elkaar opwegen om een zuiverder kijk te hebben op onze bestaanskansen bij het begin van het nieuwe jaar............

Dit is het ernstigste en belangrijkste artikel dat ooit in Tong Tong gestaan heeft. Daarom zult U vermoedelijk halverwege al niet verder willen lezen. Maar U zult het ééns tóch weten — en misschien zullen juist bij U gedachten kunnen rijpen, die voor onze samenleving heilzaam zullen zijn. Dus: lees!

dit ernstige woord heeft dit jaar opeens een nieuwe en verbijsterende dimensie gekregen door de onthullingen van de Club van Rome voor de TV. Die deze jaarwisseling in een perspectief zetten, waarover we alle voorgaande jaren geen minuut gedacht hebben.

Dit perspectief heeft namelijk kort en hard een aantal EINDSTREPEN gezet: alleen tot dáár kunnen we denken; alleen tot dáár kunnen we hopen en verwachten. Daarna niet meer.

Deze eindstrepen betreffen onze Rijkdommen der Aarde, waarop al onze beschavings-activiteiten zijn gegrondvest. Kunnen zij ooit "op"? Daar werd tot nog toe nooit over gepiekerd. De bodemschatten zijn immers "onuitputtelijk"? Wie denkt over "op" gaan, is gewoon een idioot!

DE EINDSTREPEN

Maar nu is eindelijk een groep bijzonder pientere mensen, gesteund door geweldige computers, namelijk de **Massachusetts Institute of Technology** (algemeen bekend als MIT), serieus aan het rekenen geslagen of alles inderdaad tóch wel "op" kan, en zo ja, ongeveer wanneer. Nog hoeveel duizenden jaren gaat dit alles mee? De eindcijfers zijn verbijsterend. De wereld heeft nog maar voor:

20 jaar olie	14 jaar goud
17 jaar tin	25 jaar koper
17 jaar zilver	34 jaar aluminium
14 jaar aardgas	73 jaar ijzer
12 jaar lood	595 jaar steenkool

Wát?! Voormaar 20 jaar olie?!

Breekt dus voor onze kinderen al gauw in hun jonge leven het moment aan dat alle auto- en motorfiets-transport op slag ophoudt te bestaan? Liggen dan al die prachtige, op snelverkeer berekende rijkswegen doodstil en verlaten? Zullen op de rivieren en grachten de nijvere aken niet meer varen met hun gemoedelijke tjukketjukketjuk? Zullen alle met motoren aangedreven industrieën tot stilstand komen? Worden al die fabrieken van kunststoffen (plastic, nylon, die uit olie komen), gesloten, en houdt op slag de wereldhandel in kunststof-fabrikaten op? Hoe is het in hemelsnaam mogelijk!

Na het langdurige ijzeren tijdperk, en het even langdurige koperen tijdperk was nog maar nét het plastic tijdperk aangebroken en over 20 jaar is het al afgelopen!!

Er is behalve fantasie, ook helderheid van geest, grote ernst en sterk verantwoordelijkheidsgevoel voor nodig om de volle omvang te beseffen van alleen al déze ramp.Enorme cijfers van werkeloosheid in de "olie-sector" gaan al buiten ons berekeningsvermogen uit. En we durven nauwelijks te beginnen aan nummer 2 op het rampenranglijstje: over 17 jaar is alle aardgas "opgesoupeerd". Te deksel: de leidingen zitten nét in de grond, de speciale kachels en haarden nét aangeschaft en we kunnen al die verbrandings-apparaten al niet eens meer aan onze kinderen nalaten!

Daarbij is het inzicht dat al deze cijfers keiharde waarheid zijn, op zichzelf al verlammend, want ze beletten ons elke vorm van verder denken. Misschien daarom ook hebben we tot nog toe niemand ontmoet met wie wij een enigszins indringelijker gesprek konden voeren over de catastrofale toestand die aanbreekt naarmate het fatale jaar 2000 aanbreekt. En als we om ons heen kijken en de krant lezen, merken we dat al het leven "unverfrohren" even stupide voortgaat. Mijnheer Biesheuvel en mijnheer Den Uyl zitten elkaar nog even vals in de haren. Evenzo al de politieke partijen van Holland. Aan de dagbladen verandert niets: men is nog steeds op sensatie uit en ruziet en twist alsof er geen vuiltje aan de lucht is. Werkgevers en werknemers zitten elkaar nog even kwaadaardig dwars en geven geen duimbreed toe, ook al weten wij dat de inflatie steeds erger dreigt en het hele systeem van evenwichtige productie en consumptie al lang in het slop is geraakt.

Aan de ene kant is het begrijpelijk dat het leefpatroon niet op stel en sprong verandert, aan de andere kant tekent het wel héél duidelijk hoe we ons met geen mogelijkheid kunnen heroriënteren en domweg automatisch verder leven langs de slootjes van gisteren en eergisteren.



Deze tekening heeft een tijd terug bij het artikel "Zeedrift" gestaan, aan welk artikel we onwillekeurig moeten denken als we lezen over het jaar 2000. Hoe onheilspellend de voorspellingen ook luiden, de witte vlinder van de hoop is er altijd: dat alles toch niet zó bar zal verlopen als dit artikel schetst, of dat er nieuwe inzichten van betere mogelijkheden zullen opdoemen. Het is after all altijd de Hoop geweest die mensen voorbij de grootste moeilijkheden heeft gevoerd.

PESSIMISME OF VERZIENDHEID?

Hoe is de universiteit in Massachusetts er eigenlijk toe gekomen om aan het rekenen te gaan?

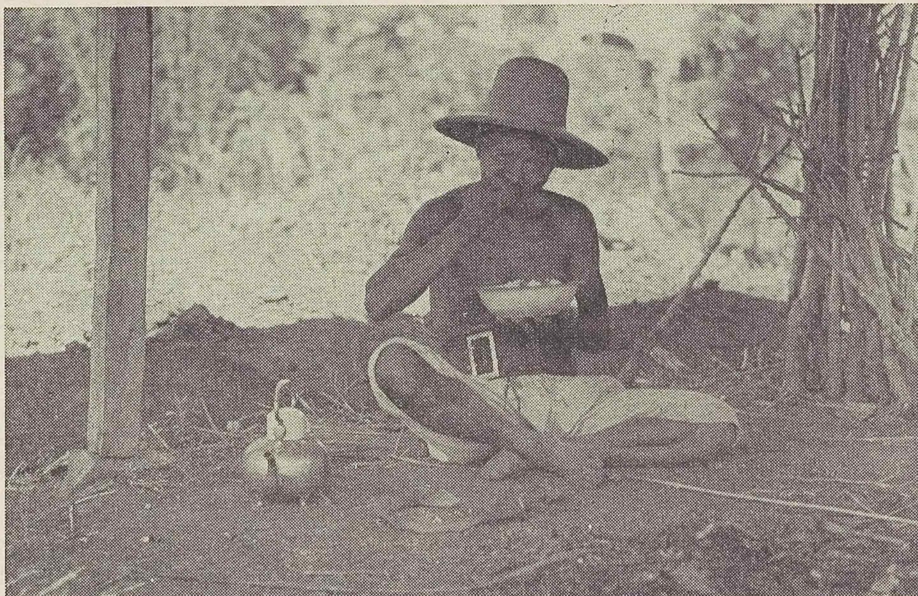
Omdat een groot aantal geleerden - extra waakzaam geworden door de steeds erger wordende milieu-vervuiling - in de laatste jaren steeds ongeruster werd over de ontwikkeling van onze beschaving en tenslotte de

koppen bij elkaar gestoken heeft, zodoende vormend de **Club van Rome:** een college van denkers met groot verantwoordelijkheidsgevoel die oorspronkelijk slechts wilden uitrekenen hoe ver die voortdurende toename van milieuvervuiling door steeds uitbreidende industrialisatie zou kunnen dóórgaan. Deze onrust werd trouwens al een hele tijd gevoeld door veel mensen die doodgewoon bij het cumuleren van verkeerde toestanden bij zichzelf waren gaan denken: hoe lang kan dit nou doorgaan? In Tong Tong werden deze vage onrustige gedachten weerspiegeld in artikelen als "Tjilaka" (TT 30 aug. 1967), "Bandjir" (TT. 30 okt. 1968), "Zeedrift" (TT. 1 febr. 1971) en vele fragmenten van andere artikelen, die men uitkreet voor zwartgalligheid en "ongefundeerd pessimisme".

Inderdaad konden sombere gedachten en voorgevoelens nooit afdoende worden bewezen, omdat doodeenvoudig het menselijke denken al die factoren niet kon opmeten. Pas het gebruik van de computers van de M.I.T. en van de jonge super-hersenen van hoogleraren en studenten aan deze universiteit, die elk ander gericht denken aan de wereld vér vooruit zijn, bracht uiteindelijk cijfers en grafieken op tafel, waarvan de tabel "eindstrepen" hierboven een voorbeeld is.

Een ander cijfer dat wij al hebben leren kennen is die van de bevolking van onze aarde. Die bedraagt momenteel 3,65 miljard mensen, welk getal binnen 32 jaar verdubbeld zal zijn, omdat de wereldbevolking zich nu eenmaal **exponentioneel** vermeerdert.

Het is deze exponentionele toename, die de meeste uitbreidingen op onze aarde typeert. Dus ook de toename van de industrie, de handel, verbruik grondstoffen en uiteindelijk de milieuvervuiling.



Als wij dit artikel goed doorlezen en we beseffen dat het onze enorme rijkdom is, die de wereld in gevaar brengt met zijn onstilbare eetlust, zijn aanmaak van ontelbare gebruiksartikelen, zijn als gevolg daarvan grenzeloos opgevoerde industrie die noodlottige milieuvervuiling veroorzaakt, dan realiseren wij ons dat mensen als op deze foto (gemaakt door H. Bongers) min of meer het ideaal zijn voor het gezonder bestaan van de mensheid.

Als de lezer even nagaat wat wij allemaal nodig hebben voor een maaltijd: etenstafel en stoelen, etenskast en dressoir, serviezen en hele batterijen potten en pannen, ovens en fornuizen, gevulde spens of voorraadkasten, uitgebreid bestek, kookboeken, enz enz., hoe eenvoudig en zuiver is dan deze man met zijn zegge en schrijve 1 emaille kom, 1 koperen ketel plus 1 mangkok, 1½ batok rijst met 1 ikan sepat, een paar blaadjes lalap en ½ eetlepel sambal - en helemaal geen milieuvervuiling door plastic of papieren inpakmateriaal, of door afwaszepen met hun fosfaten! Europeanen die gewend zijn aan uitgebalanceerde voeding met het hele rijtje koolhydraten, eiwitten, vetten, enz. enz. plus bijna alle vitamine-soorten van het alfabet, waar je niets van missen mag, (anders krijg je deficienties!), kennen dat primitieve voedsel niet, maar ik wil apart het woord richten tot jagers, vissers, zwervers. En tot omaatjes die zwierven in de oedik van verste standplaats tot standplaats, en zij allen die in de kamptijd met schrikbarend arme porties konden leven! En tot ouwe patrouilleloper en boslopers, HET KAN, ja? En vaak verblijven onze herinneringen het liefst en dierbaarst bij deze "arme" maaltijden, terwijl we hier bij copieuze, zware maaltijden iets onbevredigends en ontevredens behouden!

Tani met je kleine lapje grond en je vis vijvertje, je primitieve maaltijden, die je vaak van lapangans en bermen moest "afgrazen", hoe viriel, hoe sterk was dat eten! En het heeft mij in Holland altijd plezier gedaan dat ook fijne Indische dametjes zo'n "ruige" maaltijd wisten te waarderen en met trots serveren. Petje af!

EXPONENTIONELE TOENAME

Exponentionele toename is de toename, waarbij men op het eerste vak van een schaakbord 1 rijstkorrel legt, op het tweede het dubbele daarvan = 2, en op het derde weer het dubbele dus 4, op het vierde 8, het vijfde 16, het zesde 32, enz enz. tot men bij het 15de vak al 16.384 rijstkorrels moet neerleggen en bij het 21ste al meer dan 1 miljoen. Het is het Oosterse sprookje, waar we vroeger op de lagere school om schaterlachten als even tot je doordrong welk een krankzinnige cijfers onstonden als je met „dom optellen" dóór bleef gaan tot het 64ste veld van het schaakbord! Pas nu is **de realiteit** tot ons doorgedrongen, dat we op geen stukken na ooit dat 64ste veld halen, omdat lang tevoren al alle graan (en rijst-) voorraden opgebruikt zijn... terwijl de bevolkingstoename als dol geworden blijft cumuleren! Onwillekeurig komt ons dat sprookje van Grimm weer in de gedachten dat Tjalie enkele maanden terug in Tong Tong zette, van "De lekkere brij" die door de toverspreuk "Kook, potje, kook" alsmaar uit het toverpotje bleef borrelen - tot het huisje wegspoelde, het hele dorp wegspoelde, omdat niemand het "stopsein" wist van de spreuk "Stil, potje, stil!" (TT. 1 mei 1971).

Twee sprookjes: van het Oosterse schaakbord en van de westerse "potmet brij"... die nu door het M.I.T. worden omgezet in LEVENDE cijfers van VANDAAG, die niet weggepraat kunnen worden.

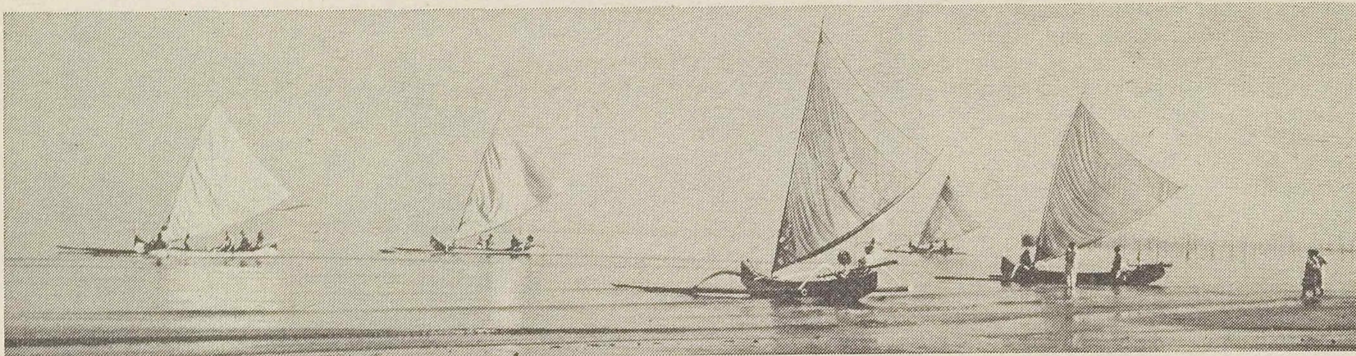
En de realiteit zegt: als de toename van mensen blijft doorgaan, maar de voedselvoorraden worden niet groter, worden de portie's-per-persoon steeds kleiner. Nóg exacter weergegeven lezen wij: de wereldbevolking is van 1900 tot 1971 toegenomen van 1,5 miljard tot 3,5 miljard. Maar in deze periode is de graanproductie NIET verdubbeld, maar alleen gestegen van 450 pond graan p.p. per jaar tot 500 in 1950. Sindsdien is de voedselbeschikbaarheid p.p. dus GEDAALD.

Er wordt nl. in totaal niet meer verbouwd, maar er zijn steeds meer mensen bij gekomen om te eten. Dit minder worden van het beschikbaar zijn van graan per persoon is niet over de hele linie geleidelijk gezakt, en in Europa b.v. merken we er weinig van, **maar in India des te meer!**

In de komende jaren zal dus bij het voortdurend toenemen van de wereldbevolking langzamerhand steeds minder beschikbaar zijn per mens, maar omdat "alles op deze wereld nu eenmaal ongelijk verdeeld is" zullen de legioenen mensen die te weinig hebben, steeds meer groeien. D.w.z. **in de komende jaren neemt de wereldbevolking remloos toe, maar neemt ook de hongersnood remloos toe !**

SCHERPER WORDEN DE VERSCHILLEN

Zulke tegenstellingen van aan de ene kant steeds **meer,** DUS aan de andere kant steeds **minder,** is ook waar te nemen in de productie van industriële goederen (waarnaar de rijkdom bepaald wordt). In 1900 bedroeg het bezit aan goederen per mens op de



Hoewel Tjalie een "westhoeker" is zijn vele aardige plekjes van Oost Java voor altijd in zijn geheugen gegrift. Bij voorbeeld dit rustige strand Pasir Poetih met zijn vlerkprauwen, en haast onzichtbaar aan de overzij de kust van Madoera. Toch heb ik dit strand gekend tijdens de onafhankelijkheidsoorlog van Indonesië, en dateert deze belevenis uit mijn nogal lastige tochten met hinderlagen en beschietingen.

Maar altijd was deze strandstrook een opluchting met wijd uitzicht en "eeuwig" gekabbel van water buiten de twisten van mensen. Ik geloof dat de Indonesische zeeën - wáár ook meegemaakt - door geen Indischman ooit vergeten kunnen worden.

Met hun (in vergelijking met Europa) nooit koude water, hun spiegelgladheid en het zorgeloos je laten drijven tot je gewoonweg bijna in slaap viel met de zon in je gezicht!

wereld 50 dollar, maar in 1971 blijkt dat bezit gestegen te zijn tot 300 dollar p.p.

Twee nare gevolgen: a. de grondstoffenvoorraden van de wereld zijn enorm verminderd, b. omdat er niet zoiets bestaat als "elk mens evenveel", heeft de een enorm veel meer, tegenover een ander enorm veel MINDER! Wij hoeven alleen maar om ons heen te kijken in Europa of in eigen huis om te weten dat Europeanen geweldig bevoorrecht zijn, terwijl in India en Indonesië het individueel bezit aan industriële producten veel en veel minder is.

Deze verschillen worden scherper tegen wil en dank bij het voortschrijden van de jaren.

* We weten dus dat naarmate de jaren voortschrijden, de hoeveelheid beschikbaar voedsel per mens steeds afneemt.

Verder hebben de onderzoekers van MIT nog uitgerekend dat:

* de door toenemende vervuiling van aarde en water langzaam afnemende voedselproduktie steeds nog kleiner wordt,
* vervuiling en voedseltekorten samen krijgen — door hongersnood, ziekte, en sterfte — zoveel invloed dat de bevolkingstoename eindelijk stopt en dan zelfs steeds verder daalt. En dat gaat zó lang door, totdat er in het jaar 2100 minder mensen zijn op de hele aarde dan in 1900. Dit betekent dat er in die periode **miljarden mensen zullen omkomen.**
* hoewel de totale productie nu afneemt (dus ook de vervuiling verhoudingsgewijs minder wordt) blijft relatief de productie p. hoofd toenemen (omdat er steeds minder mensen zijn), zodat ook de uitputting van grondstoffenvoorraden onweerhoudbaar voortgaat. D.w.z. Deze beschaving wordt van zijn hoofdbronnen van bestaan beroofd en wat daarna komt, kan niemand zich voorstellen.
* de **gemiddelde** leeftijd, die tussen 1900 en 1971 gestegen was tot bijna 50 jaar, daalt nu weer, tot hij in het jaar 2100 nog maar 24 jaar is.

WAT MOET VERBETEREN?

Dit artikel kan gemakkelijker tweemaal zo lang worden, maar het heeft geen zin omdat in verdere opsommingen eigenlijk alleen nieuwe arrangementen gegeven worden van dezelfde basische gegevens.

Aan de andere kant kunnen wij een lijst van "correcties" aanleggen, volgens welke wij in de toekomst met de hele mensheid zoveel mogelijk moeten gaan leven. Toen ik mijn artikel "Tjilaka" scheef, voegde ik aan deze titel ook nog toe de woorden "...en een pajoeng" (tegen de stortbui van ellenden). Hoofdzakelijk moeten twee elementen ons leven diep doordringen: Beperking en Opoffering:

a. Niet meer dan 2 kinderen per gezin en liefst voor erg veel gezinnen in het geheel géén kinderen),
b. Er moet veel meer kapitaalsinvesteringen geschieden in **voedsel**productie, hoe oneconomisch dat vaak ook is,
c. Aan de andere kant moeten er veel **minder** industriële goederen gefabriceerd worden, reëeler gezegd: meer rijst minder barang.
d. de oogsten moeten groter worden.
e. veel meer sociale zorg in de maatschappij.
f. alle verbruiksgoederen moeten zodanig worden geconstrueerd dat zij langer mee gaan (dus minder grondstoffen worden verbruikt).
g. radicale aanpak van de milieuvervuiling.

We hoeven echter alleen aan de aanvallen van de beide Kamers op de bezuinigingsvoorstellen van de Regering te denken om te weten hóe moeilijk wij kunnen "inkrimpen". Eén der gevaarlijkste aspecten van de Democratie doet zich steeds pijnlijker gelden: de **meeste stemmen gelden** (niet: de **juiste** stemmen gelden!) bij het nemen van elk besluit. En als de meeste mensen dom of onwillig zijn, gebeurt er niets...

Wat bij al deze opsommingen echter het meest treft, is dat zij zo strict zakelijk gehouden moeten worden: alleen maar cijfers, cijfers en nog eens cijfers, terwijl wij heel goed weten dat menselijke hartstochten al deze cijfers verschrikkelijk kunnen opzwepen, zodat conflicten en rampen nóg sneller en op breder schaal plaats hebben.

Het spreekt immers vanzelf dat als bepaalde groepen mensen het veel slechter krijgen dan andere groepen, de jalouzie toeneemt. Ook de haat en de wraakzucht kunnen, als het leven moeilijker wordt, opgezweept worden. Aan de andere kant zal de angst voor minder het egoïsme doen groeien en vele mensen opstoken tot roof, diefstal en bedrog. Omdat mensen nu eenmaal graag andere mensen de schuld geven als zij zelf te kort komen, zullen er zondebokken gemaakt worden om ze te straffen en te elimineren.

Laat ons onszelf niet te hoog achten voor deze menselijke hartstochten. We hoeven maar de kranten te lezen van het dagelijkse geweld in die brave Hollandse maatschappij NV, en de dito gewelddadige gebeurtenissen in de hele beschaafde wereld; we hoeven alleen maar te denken aan de moorden in Ierland en de dreigende oorlog bij Indiërs en Pakistanen, (terwijl het halve volk verhongert) om te weten: **in al die stijgende noden van de mens, zal de mens zélf zijn grootste vijnd zijn.**

Onwillekeurig komen ons dan uit de wereldliteratuur allerlei voorspellingen van "het einde der wereld" in gedachten, die het hebben juist over deze menselijke fouten, zwakheden en gebreken, aan wie de instorting van de wereld wordt verweten.

Want misschien gelooft U het niet, maar wat in dit artikel staat wordt door M.I.T. genoemd: **The Predicament of Mankind"** = De Voorspelling van de Mensheid. Met al zijn nuchterheid en koude zakelijkheid zegt deze voorspelling dus hetzelfde als wat de Openbaring van Johannes al 2000 jaar geleden vertelde. Of de Profeten van het Oude Testament. Of Nostradamus en Tennyson in Europa. Of Djojobojo en Ronggowarsito in Indonesië (R. in de TT.'s van 30 sept. en 15 oktober 1966).

Maar hoe poetisch deze schrikbeelden in het verleden voor ons ook ge-

weest zijn, de schrik slaat ons om het hart als opeens de Vier Ruiters van de Apocalypse wéér verschijnen aan onze **nabije** horizon...... naderend met ontzaglijke snelheid......! **En nu echt!**

BEZINNING

Zó radicaal als de harde cijfers van het M.I.T. het voorrekenen, zal de werkelijkheid hopelijk niet zijn. De mens is reeds op vele manieren begonnen met zuiniger en schoner te leven. De regeringen zullen in de komende jaren zeker komen tot een verstandiger beheer van de aardse rijkdommen, terwijl aan de andere kant nóg energieker dan voorheen gezocht zal worden naar onontdekte bronnen. Men zal de oogsten nóg hoger opvoeren en aan de andere kant door geboortebeperking en euthanasie het bevolkingscijfer drukken.

De methoden van bestrijding van milieu-vervuiling zullen nóg rigoureuzer worden toegepast, het herstel van ecologische kringlopen in de natuur zoveel mogelijk gestimuleerd, enz. enz.

Met ernst en gestrengheid kunnen de **cijfers** weer een heel eind in de goede richting gedwongen worden. Maar wat per sé óók veranderen moet: **de mentaliteit van de gemiddelde wereldburger,** daar hebben wij helaas een hard hoofd in. De ongelimiteerde en schaamteloze hebzucht (vaak met culturele motieven) zal in de toekomst zelfs toenemen, omdat bij het "op raken" van de aardschatten de haat tussen de "have's" en de "have nots" zich verder zal toesplitsen in daden van roofzucht, egoisme en agressie. Wij kennen in ons lange leven onze medemens (en onszelf) goed genoeg om hieraan niet te twijfelen. Laat ons onszelf niets wijs maken en alleen maar denken aan de armste Indonesiërs die wij vroeger kenden: wij zijn allemaal hopeloos verslaafd aan weekmakend bezit en comfort. En daar laten wij **niets** van los.

En nergens in de westerse beschaving (de grootste consument!) kennen wij een geloof of een Leer, die opwekt tot soberheid en offervaardigheid. Het voedsel kent geen eenvoudige goedkope kostjes die ons gelukkig en tevreden doen zijn met b.v. een portie gado-gado of nasi oedoek, maar het aantal runderen, varkens, schapen en hoenders dat dag in dag uit voor de slagersbijl gaat, is nog steeds het geweldigste dan welke beschaving ooit gekend heeft. Alle westerlingen (en rijke Aziaten of Afrikanen) móeten minstens 70 jaar oud worden, ook al deugen ze vaak na hun vijftigste jaar nergens meer voor. Waardoor geen enkele levensdag vrij komt voor b.v. de behoeftigen in India.

En zolang de mens egoistisch en hebzuchtig blijft, zijn de wérkelijke kansen dat een wereldramp kan worden afgewend, minimaal. Kan men zich iets groteskers indenken: een Ramp die het hele Mensdom bedreigt **en onze eigen schuld is?!** En terwijl wij weten dat onze kinderen zullen kunnen leven in een hoopgevender wereld, als **wij NU** beginnen met zuiniger te leven en in onze eigen kring zaden van verbetering kunnen zaaien door een goed voorbeeld aan de massa's hebzuchtigen om ons heen? Het herstel van de wereld gebeurt **niet** door te wachten tot anderen ons redden. **Wijzelf** moeten optreden en sterker en schoner leven.

1 januari is een prachtige dag om hiermee te beginnen. Zullen wij? T.R.

P.S. Wij verwachten tòch wel serieuze commentaren uit onze lezerskring!

Red.



Voor de afwisseling nu ook eens een groepsfoto niet van zó heel lang geleden, maar van betrekkelijk dichtbij: de Concordante Kleuterschool van Djl. Bintoro (Merkusstraat) te Soerabaja van vlak na de oorlog. We zijn werkelijk benieuwd of er van deze peuters nog een paar in de lezerskring van Tong Tong zitten!

KERST VAN VRIEND EN VIJAND IN SALATIGA

De Republiek Indonesia was een feit geworden. Men had de vrede getekend en de oorlog was zogenaamd afgelopen. De overdracht aan Tentara Nationaal Indonesia nam een aanvang. Wij moesten uit de kazerne van Purworedjo weg en ons concentreren in Salatiga. De kwartiermakers gingen vooruit; wij van de menage gingen als slot een paar dagen later. Langs de zwaar gehavende route hingen overal de rood-witte vlaggen. Het was een trieste tocht vol herinneringen, vanwege de bekende punten, die je zag. Even een koffie-pauze in het tot ruïne geslagen Magelang. De winkel van Chevalier was tot kantine en pleisterplaats ingericht. Tidar, Sumbing, Pinget, Ambarawa, de zijweg naar Bandungan, Bawén, allemaal punten van herkenning. Overal zwaar verwoeste tuinen, een glimp van de rawa Pening.

Aankomst in Salatiga, ook hard te verduren gehad, bekende straten en wijken. Wij kwamen in de gedong papan, voormalig buitenverblijf van Baron van Heeckeren. De tuin een ravage; in het mooie gebouw behoorlijk huisgehouden. Nergens behoorlijk water, lekkende kranen, verstopte W.C.'s en afvoer, maar een dak boven je hoofd. Ondanks alles ging de natuur door; de sawo-bloesem geurde en de zuilencactus in de tuin was 's avonds één groot geurend boeket van wit-gele bloemen met een bedwelmend parfum.

Wegens plaatsgebrek en summiere behuizing, moest mijn afdeling verhuizen en kregen wij het huis er naast. Had hier vroeger veel gespeeld; toen woonde de Rode er nog, maar het huis was verbouwd en eigendom geworden van Raden Sunario, geparenteerd aan het Solose hof. De woning stond leeg en ik kreeg de bijgebouwen als mijn domein. De keuken was gedeeltelijk buiten. Er was een put en wij kregen een moderne kookwagen, waar alles met stoom ging met een pracht van een oven. Om het huis was een grote tuin met diverse vruchtbomen en bloemen. Ik herinner mij nog heel goed de cederappel, de ramboetan, de kepel, een forse kemirieboom, salam en klapperbomen. De bloemen plukte ik geregeld voor de graven van mijn grootouders en andere familieleden. Er was een kembang kantil, een tjempaka gondok, wat melati, katja piring en sokka.

Het was vrede, maar geregeld had je nog schermutselingen, waarbij geschoten werd. De gemoederen waren zeer verhit; men wist niet, waar men zich aan te houden had.

De toekomst was nog hopeloos onzeker, iedere vorm en richtlijn ontbrak; het gonsde van geruchten. In zo'n toestand naderden de Kerstdagen en als regel kreeg je dan wat extra.

Ze lieten ons de vrije hand en wij hadden grootse plannen. Door hier en daar mijn licht op te steken, kon ik een paar goede krachten aantrekken. Een korporaal, ex-bakker in de burgermaatschappij, zou voor krentenbrood en gebak zorgen. Alle ingrediënten kon hij uit de gedong krijgen, alleen de vormen moesten nodig gewassen, geschuurd en ingevet worden. Hij bakte een hele serie colombijntjes met krenten, platen van een soort Limburgse vlaai, moscovisch gebak met ananas en tutti frutti, gemengde zandkoekjes en een paar taarten. In de keuken hadden wij extra vlees, kip en eieren; het werd dan ook een uitgebreide rijsttafel. Van wat kippen werd soto ajam gemaakt, inplaats van soep.

Voor de Hollandse keuken werd ook gezorgd: kippesoep, aardappelen, vlees en vele soorten groenten. Er was huzarensla en macaroni, griesmeelpudding met tutti frutti, allerhande vers fruit; ook uit blik en vruchtensla met een scheut alcohol. Wij hadden ook schalen vol met gebakken kip; hadden uren lang oliebollen staan bakken en ananasbeignets. Uit Holland kwamen diverse kerstpakketten met heerlijke inhoud. Ik kreeg er liefst 4 toegestuurd van huis en kennissen. Alles was tot in de puntjes geregeld en verzorgd; extra pakken cigaretten en flessen bier.

Vanaf het uitgebreide ontbijt tot aan het avondeten was er volop en gevarieerd, het feest kon beginnen. Met Heilige avond werden wij in de kantine verwacht; de luitenant zou een redevoering houden. Hij kwam net bij een passage met vrede en vriendschap hier op aarde, of buiten brak de hel los; geweerschoten, handgranaten en hopen geschreeuw. Snel de lichten uit en in dekking. Het was ook zo weer afgelopen, weer eens een klein accident tussen T R I en onze troepen. Als wraak trokken ze het berggeschut in de richting van de Patih, waar de tegenpartij gelegerd was. De lopen heel laag gericht, pal op de pendopo van het gebouw. Men ging met granaten manoeuvreren, maar de luitenant stak daar een stokje voor. Met overredingskracht en handhaving van tucht en regelementen werd bloedvergieten voorkomen en de gemoederen gesust. Van de keuken liet ik gauw wat oprukken; eten en drank kalmeren de zenuwen.

De volgende dag stonden wij al startklaar bij het ontbijt en maar een gedeelte kwam wat halen. Een groot aantal was al afgereisd naar vrienden en kennissen in de omtrek. Met middageten kwamen er nog geen 17 man, daar hadden wij nou voor gekookt en zo ons best gedaan. Mijn bijkok, een Friese jongen, ziedde van woede, voelde zich genomen en spoog zijn gal uit aan het adres van die ondankbare horde.

Ik zweeg, inwendig kokend en verbeten van ergenis. Wat nu, meegeven aan de Chinees voor zijn zwijnen; doodzonde van het lekkere eten. Wie weet verkocht die babah het stiekem aan de bevolking en maakte er nog centen van. Kreeg een helder idee, ajo, een gedeelte inpakken; naar de wacht om een wagen te charteren en alle kenalans langs, om wat af te geven. De verrassing viel in goede aarde en werd met dank aanvaard. Weer thuis gekomen liet ik de baboe's en boy's komen: Vooruit maak hier de galerij schoon, ga dan naar huis je baden en kleden; neem zoveel mogelijk familie en vrienden mee. Wij gaan feest vieren. Ngelar kloso (spreid matten) en neem servies mee, het wordt een grote slametan. Zoek pisangblad en biting en maak de nodige bungkusan. De mensen kregen er zelf zin in; alles werd klaar gelegd en ze kwamen piekfijn gekleed zich aandienen. Veel oude kenalans van vroeger en buurtvrienden zag ik weer terug. De ouderen onder hen, die mijn ouders nog gekend hadden stonden versteld en volkomen onbegrijpend te hoofdschudden: "Wat een tijden maken wij mee. De wereld is gek geworden en wij snappen er niets meer van; "arep kiamat" (wereldramp.) Dit vanwege het buitengewone gezelschap, die er aanwezig was. Er waren kameraden, die bij de T N I zaten en allang geen salaris meer hadden genoten met heel slecht eten Eén hoorde bij de Darul Islambeweging; een paar anderen waren bendeleiders en opereerden naar goeddunken. Eén kwam van de bergen achter Kopeng en was lid van de Banteng-Islam: daar waren pro- en contra Holland en Republiek Indonesia. Van rechtwege waren zij vijanden, maar op dit moment en altijd al oude sobats. Bepaalde relaties en sentiment bonden ons aan elkander. Er was geen wrok, noch haat, dat mocht niet, was ondenkbaar. Hier waren wij nu tezamen, vrijdenkers, animisten en Islamieten op een Christelijk feest in goede harmonie. Ergens waren wij op dat moment gelukkig, tevreden en vol van goede wil. Er werd gegeten en gedronken; over en weer gepraat. Men vertelde anecdotes en geschiedenissen van toen; vroegere jeugdherinneringen werden opgehaald. Het was een reuze gezellige bijéénkomst van gelijkgestemde harten. Ze kregen allemaal nog wat mee als „berkat" voor al het goede hier op aarde.

Bij het afscheid nemen, brachten wij elkander de sembah als hoogste hormat. Zij dankten mij recht hartelijk voor het genotene en gaven mij hun zegen. De jongeren gaven mij een stevige handdruk, tot ziens en vaarwel.

Nog nooit heb ik zo'n vreemd Kerst; 100% seneng kan ik er met blijdschap op terug zien.

J. Weites



Alleen bij vooruitbetaling. Minimum *f* 4,50 van 1 tot 3 regels, per regel meer *f* 1,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor adverenties onder nummer *f* 1,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 2,— meer.

Te koop: Omg. Alicante (ca. 5 km.) goede verb. aan zee gel. apartamentos/chalets, riant uitz. en op gem. bet. voorw. Info. kant.: Ciudad Elegida Juan XXIII, Port. 6-1D-Alicante.

Heer Ing., knap voork. 36 jr. i.b.v. auto, z.k.m. kn. dame, min leeft. 24 jr. m. Mulo-niveau. Wed. g. bezwaar. Br. onder Nr. 2492

HELDERZIENDE A. SEELAND, Den Haag - Piet Heinstraat 96. Tel. 33 07 47, Spr. 2-5 & 7-9 u.

Teus v.d. Berg zoekt Arda Fokkens, was in Kareës, Gedong Badak (of Kota Pares) en Tjideng m. moeder, jongere zuster en zoontje. Br. Teilingenstraat 15, Breda.

Gevr. adres v. Jav. vrouw Lagijem, in 1946 Den Haag, daarna n. Dordrecht. Ind. Rest.? Porto wordt verg. Br.: A. Keukenschrijver, Julianal. 18, Vinkeveen.

Ik zoek v. eenv. varensgezel (36) tijdens walverblijf gezelligh. bij net Ind. of Indon. meisje of vr. Liefst omg. R'dam/Den Haag. Huw. niet uitgesloten. Inl. tel. 05712-1036

Aangeb. per 1 jan. v. Ind. dame v. 60/65 jr. parterre-achterk., C.V. gebr. keuken douche: *f* 90,— p. mnd. incl. gas, licht, water. Br. onder Nr. 2493.

Ind. eten buitensh. v. personen vanaf 65 jr. spec. tarief in de Wintermaanden, incl. brengloon *f* 12,— p.w. zonder rijst; op Maand., Woensd., Vrijdag. Opgave 1 dag te voren. Tel. na 18 u. 070-65 40 29

Wie helpt a.h. adres v. Heidi Tesser-v. Helden 1947 wonend Karangkoempoel 3, Semarang? S. Ch. Buys-Voorhoeve, Hisveltplein 84, Arnhem, Tel. 085-61 33 09

RUEB, Fred. Hendrikl. 141, Den Haag, 070-55 99 19. HET adres v. Hi-Fi app.-klein huish. elektr. app. Verz. door geheel Nederl. Vraagt inlichtingen.

Werkende Ind. Jonged. zoekt vrije gem. zit- en slaapk. met gebr. v. douche en keuken. Inl. tel. 83 02 04.

Oliev. schilderijen: flamboyant, hanegevecht, Bal. vrouwenfig.; Byou's Joc. zilver, manchetkn., Batik stoffen. Bezichtigen volg. tel. afspraak 9-11 u. Tel. 070-60 01 09.

plaats een ting ting
altijd raak!

KERST WENSEN

Vrolijk Kerstfeest en Voorspoedig 1972 toegewenst door H. M. Andela en Echtgenote, Burg. Velthuysenlaan 281, Leidschendam.

Broeder Werenfried wenst Vincentianen-Bogor een Prettig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar.
P.A.C. Barning, Gerardus Majellastraat 1, Dongen.

Alle goeds voor 1972 toegewenst door Fam. Bernhard, Foeliestr. 70, Hoogvliet.

Vrolijk Kerstmis en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. van Blommestein, Hendr. Mandstr. 87, Den Haag.

U allen een Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Otto en Lucie Brakkee-de Bruyne, Graaf Engelbrechtstr. 25, Oosterhout (N.Br.)

Ferry en alle oude bekenden. Prettig Kerstfeest! Gelukkig 1972! Ton Brouwer, Elegaststraat 71, Alkmaar.

Zalig Kerstmis en Gelukkig 1972 toegewenst door Mej. W. de Chauvigny de Blot, Pres. Kennedylaan 179, Amsterdam.

"Alle familieleden en Kennissen prettige Kerstdagen en Voorspoedig 1972" toegewenst door Fam. C. A. le Cotey, Vlierstr. 590, Enschede.

Vrolijk Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. G. E. S. Crawfurd, v. Bradaanstr. 33, Rotterdam - 27.

Zalig Kerstfeest en Voorspoedig 1972 toegewenst door Fam. L. F. Daniëls-da Graça, Leyweg 40, Den Haag.

Familie, Vrienden en Tong-Tong-lezers Zalig Kerstfeest en Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door A. B. C. David, Burg. Visschersstr. 73, Ulestraten.

Merry Christmas and Happy New-Year. Frane E. Dellenbag, Beeklaan 388, Den Haag.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar.
E. van der Elst, Fr. Halslaan 16, Helmond.

Prettige Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door R. M. A. van Garling, O. v. Noortstr. 20, Bussum.

Aan alle familieleden, vrienden en Kennissen zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar. Fam. A. Geurin-Siegel, Letty en Puck, Dubbelstr. 21, Dordrecht.

Allemaal prettige Kerstdagen, gezondheid en veel geluk in 1972 toegewenst! Fam. M. de Graaff-v.d. Geugten, Toscalaan 99, Hoogvliet.

Banjak redjeki dan slamat Kerst en Nieuwjaar voor alle Indisch-Gasten toegewenst door H. J. O van Haagen, Wilhelminastr. 41II, Amsterdam.

Gezegende Kerstdagen, gezellig uiteinde met oude dongengans en voorspoedig 1972. Fam. C. J. Haarnack, Justus Halbertsmastr. 12, Amsterdam.

Mevr. S. v. Harrevelt-Dittberne, Caixa Postal 18091, Aeroporto Congonhas, San Paolo-Brasil wenst vrienden en bekenden prettig Kerstmis en gelukkig Nieuwjaar.

Aan alle vrienden-bekenden gelukkige feestdagen en heel goed begin 1972 toegewenst door G. J. Hendriks, Bouwmeesterstr. 33, Arnhem.

Zalig Kertfeest en Gelukkig Nieuwjaar aan alle vrienden en kennissen toegewenst door Fam. Frans van der Heijden, Carl Smuldersingel 20, Maastricht.

Alle Vrienden en Bekenden Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. C. A. J. Hilling-Davies en dochters, Wilh. Tellplaats 60, Hoogvliet.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar aan Familie en Kennissen toegewenst door Fam. Hoorn-Sletering, Vlielandstr. 78, Breda.

Familie, Vrienden en Kennissen veel geluk en voorspoed in 1972. Fam. S. A. Iburg-Pieters, Penningkruidstr. 19, Arnhem.

Tong-Tong, Medewerkers en lezers,banjak redjeki dan sehat badan, toegewenst door G. L. de Jong, L. v. Meerdervoort 1567, Den Haag.



Beste wensen voor 1972 aan allen, toegewenst door Mevr. J. de Jong-Dorff, Paarlvisserstr. 639, Apeldoorn.

Gelukkig Kerstfeest en Veel Heil en Zegen in 1972. Fam. J. Keijser, Westeinde 32, Zevenaar.

Vrienden en bekenden een Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. F. Kirschstein-Beun, L. Valsterhof 7II, Amsterdam - 1016

Vrienden en Kennissen Zalig Kerstfeest toegewenst en slamet tahoen Baroe. W. E. Kooijmans, Pijnboomstr. 63, Den Haag.

Vrede, Geluk en Gezondheid voor het Nieuwe Jaar. Ch. A. Kornmann Rudi en Mw. L. F. Kornmann Rudi- Klerks, Karel Doormanlaan 14 A, Katwijk aan Zee.

A. Kortz en echtgenote, Scheepstimmermanslaan 17a, Rotterdam, wensen Kennissen en Bekenden prettig Kerstmis en slamet taoen baru 1972.

"Alle vrienden: gezegend Kerstfeest, Slamat 1972, Sehat, Koewat" toegewenst door Fam. Mayer, De Schaapherderstr. 25 hs, Amsterdam-15.

Aan alle bekenden Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Mevr. A. B. C. Mekern-Tromp, Goeman Borgesiusstr. 54, Apeldoorn.

Familie en Vrienden het beste toegewenst voor 1972 door Chris Mekern, Nierkerkestr. 3/IVe, Amsterdam-18.

Zalig Kerstfeest, Gelukkig Nieuwjaar aan alle vrienden en medewerkers Tong-Tong. Fam. J. Mönnich, Laurierstr. 423, Heerlen.

Allen een heel prettig Kerstfeest en een Voorspoedig 1972 toegewenst door Peter en Benita Nagel, Mozartweg 28 c, Amersfoort.

Familie en sobats Season's Greetings van N.U.R. Nagel cs., Westerleestr. 5-IV, Amsterdam.

Prettige Kerstdagen en een in alle opzichten gezegend 1972 toegewenst door Fam. A. G. Nemmers, F. Koolhovenstr. 95, Utrecht.

Zalig Kerstfeest en een gelukkig 1972 toegewenst door Piet en Tine Ort, 36 Clarendon Rd., N.W., Calgary 48, Alberta-Canada.

Gezegend Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar! wensen wij alle trouwe Tong-Tong vrienden. Fam. Panhuyzen-Fraeyhoven, Laan der Ver. Naties 18, Harderwijk.

Familieleden, Vrienden en Kennissen Zalig Kerstfeest en Slamet Tahun Baru.
G. J. K. Pesch, Gerdesstr. 18, Wageningen.

Alle Vrienden en Kennissen Zalige Kerst en Gelukkig 1972 toegewenst door Fam. G. Petrus-Fredriksz, v. Hanxl Houwerstr. 47I, Amsterdam.

A. F. W. Pierie (oud-Gombonger) en echtgenote wensen alle vrienden en kennissen een gelukkig Kerstfeest en Nieuwjaar toe. Scheveningseweg 9, Den Haag.

Prettige Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar. Mevr. W. van de Polder-Bruyne, Pr. Mauritslaan 39, Den Haag.

Familie en bekenden "Gezegend Kerstfeest en Banjak redjeki in 1972" toegewenst door Quartet Fea-v. d. Putt, Fr. Reuterstr. 4/5, 3078 Stolzenau-W. Deutschland.

Selamat hari nataldan tahun baru 1972, semoga murah redjeki. E. Pijpaert, Ludingaweg 14, Harlingen.

Aan allen Zalig Kerstmis en Gelukkig 1972 toegewenst door Z. I. Riekerk-van Franquemont en kinderen, Burg. Molenaarstr. 136, Rotterdam-26.

Fam. A. Roeloff, Rijksstr.weg 27, Duivendrecht wenst vrienden en kennissen een Vrolijk Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar.

U allen veel sterkte en Zegen toegewenst door Pop v. Ruyven-Logeman, v. Asch v. Wijckstr. 15, Amersfoort.

"Allen een gezegend Kerstfeest en een Voorspoedig 1972 boordevol gezondheid" toegewenst door Fam. J. L. K. Sanderse-Kleian, Jan Topweg 17, Nunspeet.

Fam. W. F. W. Schardijn wenst alle familie, Vrienden en bekenden een ZALIG KERSTFEEST en een GELUKKIG 1972 toe. Haarlem, Roemer Visscherstr. 61-I.

Voorspoedig 1972 toegewenst door W. Scheilds, Marelaan 92, De Meern.

To remember Militair Interlokaal Bandoeng:
"Een goede Verbinding toegewenst in 1972!" Blettie. M. Siebenhaar, Fazantlaan 101, Dieren (Gld.)

Alle Vrienden en Familie Zalig Kerstfeest Gelukkig en gezond 1972.
W. A. Sikman, Piet Heinstr. 114, Maarssen.

Prettige Kerstdagen en Voorspoedig 1972 toegewenst door Fam. W. Singerling, Joh. Vermeerstr. 8, Woerden - Z.H.

Gezegend Kerstfeest, Voorspoedig Nieuwjaar aan allen, die ik ooit ontmoette.
Pater Drs. G. Smets, Jan van Kuikweg 14, Heemskerk.

Vrienden en Kennissen prettige Kerstdagen en een Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fa. J. Snell, Doelenstr. 61, Rijswijk (Z.H.)

Gezegend Kertfeest en Voorspoedig 1972 toegewenst aan alle kennissen en vrienden door Fam. S. Ph. A. Soumokil, 3535 N.E. 16th Aven., Portland, Oregon 97212, U.S.A.

Familie, Kenissen Prettige Kerstdagen; 't beste voor 1972 toegewenst door Mrs. E. Davids, U.S.A.

Vrienden, Kennissen prettige Kerstdagen en Voorspoedig 1972 toegewenst door Fam. Tutupoly-v. Brakel, Wezenland 276-5e etage, Deventer.

Kinderen-Familie-Vrienden en Kennissen prettige Kerstdagen, een prettig uiteinde en een goed '72 met de nodige gezondheid. S. F. Urbach-Hartman, Jaap Edenstr. 26 hs, Geuzenveld-Amsterdam-WII.

Gelukkig en Voorspoedig 1972 aan allen.
Kapitein Ben Valk, Blasiusstr. 124 hs, Amsterdam.

Alle lezers van T.T. een Zalige Kerst en een heel gelukkig Nieuwjaar toegewenst. A. E. en L. C. Waller-Diemont-Thomson, 494 Cypressstr. Redwood City, California 94061 U.S.A.

Sobats en kenallans prettige Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door E. L. Welcker en echtgenote, Bargapark 14, Bergen - Lb.

Prettige Kerstdagen en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Lotty Wensel en kinderen, Meeuwstr. 63, Tiel.

"Ik wens iedereen een jaar vol voorspoed en geluk." M. A. C. Westermann, Nwe. Ebbingestr. 84a, Groningen.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. Wilson, L. v. d. Marel 560, Emmen.

Familie, Vrienden, Kennissen en Tong-Tong een prettig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Fam. W. F. van Wijk, Loekemanstr. 70, 's-Hertogenbosch.

Fijne Kerstdagen en een Voorspoedig 1972 voor al onze vrienden. Oepy en Bram Wijtman, Dorpstr. 72, Nieuw-Vennep.

Vrolijk Kerstfeest en Voorspoedig Nieuwjaar toegewenst door A. Zeevaart en Huisgenoten, St. Servaaslaan 11, Melick.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar toegewenst door Mevr. J. A. v. d. Zouw-Roskam, Franklinstr. 33, Amersfoort.

Vrienden overal ter wereld veel geluk en gezondheid in 1972. Lauty en Jan Kleevens, Curilaan 15, Vleuten.

Zalig Kerstfeest en Gelukkig Nieuwjaar. Fam. J. Kolmus, Molenvliet 97, Rotterdam.



CORRIE SAPTODEWO

"Ze is eigenlijk een Indische, een geweldige, alleen te bescheiden, vrouw", zo staat in de brief die vraagt of wij ten behoeve van het werk van deze vrouw, in Bandung, om belangstelling en bijstand willen vragen bij onze lezerskring,

Mevrouw Saptodewo, S.H. leidt **geheel belangeloos** een kinderbibliotheek waar U dus Uw kinderboeken en tijdschriften aan kwijt kan (omdat immers Uw kinderen "er uit groeien". Dan is er nu een tweede goede bestemming voor!

Mevrouw Saptodewo zou ook graag tekengerei (tekenpapier, potloden, vetkrijtjes) willen voor de kinderen die in haar huis of tuin aan het tekenen gezet worden. Verder gaat mevrouw Saptodewo de kindergevangenissen in Bandung en omstreken rond en voorziet deze geheel verwaarloosde kinderen van tekenmateriaal.

Kijk nog eens rond in Uw kelder of op Uw vliering. Pak alles wat U op dit gebied krijgen kunt (behalve veel plaats innemend speelgoed!) naar het tijdschrift Tong Tong, Pr. Mauritslaan 36, Den Haag, en wij zorgen er verder voor dat het zijn bestemming bereikt.

Er is nog veel goeds te doen in de wereld. Ontbreek niet op het appèl van echte Tong Tongers!

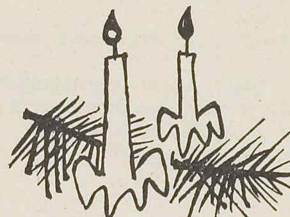
Hoort U het? Tongtong, tongtong, tongtong! Het is een "woerda!" waarop "Pring!" uw antwoord moet zijn.

HUIZE TONG TONG

wenst alle lezers, waarmee wij in 1971 zo gezellig en vrolijk hebben verkeerd, een vrolijke Kerst en een recht voorspoedig 1972 toe!

Tjalie Robinson	*Lilian Ducelle*
Theo Scheulderman	*A. Aardse*
Ems Zwier	*Nini Stam*
Charles Manders	*Margriet Moscou*
Thera Ruyter	*Willem de Jong*

Mengmeng de Poes





TOKO TONG TONG

in het teken van Kerst. Dus veel nieuwe artikelen, net uit Indonesie ontvangen!

Dagelijks geopend van 9 - 4 uur — 's zaterdags van 10 - 1 uur

Bestellingen ook telefonisch 070 - 54 55 00 (S.v.p. niet na 5 uur bellen!)

Toko en Boekhandel zijn van 25 December tot en met 3 Januari 1972 GESLOTEN! Ook bestellingen nemen wij niet aan, omdat wij bezig zijn met de inventarisatie. U helpt ons geweldig door ons deze laatste week van het jaar niet dan alleen voor strikt noodzakelijke dingen op te bellen.

Dank voor uw medewerking

De toko-dames.

Uit de gezonde hoek:

Er is weer kajoepoetih!
per fl. 50 cc *f* 2,50
porto 75 ct.
Mupa balsem *f* 3,25
Parem (tegen stijve spieren *f* 0,80
Mooie, gedroogde temoe lawak
per zakje (genoeg voor 20 trekken) *f* 1,—
Menthol-stiften, grootste formaat *f* 8,50
Akar wangi voor de linnenkast met geur van Oma's sarongs, per bosje *f* 0,75

Uit de lekkere hoek

Spekkoek-cake, precies de smaak van spekkoek maar luchtig en vééééI goedkoper *f* 2,25
Kwee semprong, de fijne tractatie *f* 1,50
Satroe asem, lekker zuur en gezond
per ½ pond *f* 2,—
per ons *f* 0,90
Kerak gendar (rijstkripik)
per half pond *f* 3,40
Keuken-asem, gezuiverde, pure asem, handig *f* 2,60
Boemboe Saidja voor de makkelijke dagen! De smakelijkste boemboe voor rawon, soto ajam, soto madoera, goelei, karee per pakje *f* 1,10

Essences

Rozen - vanille - pistache - roomboter 85 ct.
rozen en vanille in voordeel fles van 100 cc *f* 5,—
Kleurstof voor uw koekjes, dawet
Groen - geel - rood p. fl. 75 ct.

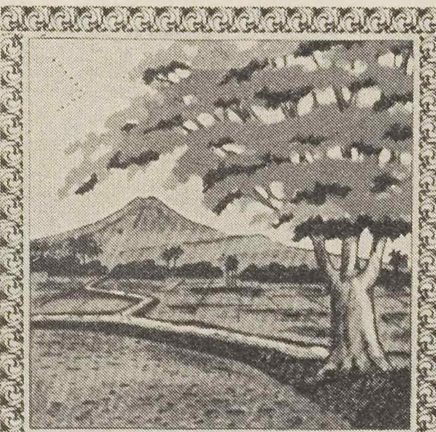
Een grote keuze wajangpoppen!

Wajang koelit v.a. *f* 27,50
Wajang golek (klein model) heel mooi v.a. *f* 25,—
Hoornen tjentongs, luxe uitvoering (wit) met prachtig snijwerk *f* 27,50
Tong Tong lepeltjes 6 stuks plus suikerschep *f* 25,—
Lepeltje alleen *f* 3,75, Suikerschep *f* 5,—
Flamboyant-tegel incl. porto *f* 7,50

Postpapier, bladwijzers, briefopeners, briefkaarten etc. etc.
Er is nog veel meer, teveel om op deze lijst te zetten! Komt U eens een kijkje nemen in onze toko!

Net ontvangen:
Ontzettend leuk beschilderde (batik-en bloemmotieven) "kelom bakeak". U weet wel onze Indische badkamerklompen. Ook hier heel praktisch voor onder de douche of in de tuin. *f* 4,50 plus *f* 1,— porto) maten 36-40
Djocja schakel-ceintuur (verzilverd) Voor slanke, moderne figuurtjes. *f* 27,50
Een restant nog van mooie soebengs, Djocja oorclips, ringen, kabajaspeldjes, wironspelden. etc. etc.
Een nieuwe voorraad artikelen uit Azië is net aangekomen en hopelijk reeds in onze winkel als U nog gauw voor Kerst een cadeautje moet hebben!
Kaarten en kalendertjes met Indische tafrelen, batik-tassen, kleedjes en coupons van fleurig batik-print, etc.
Decoratieve Chinese platen, op zijde geschilderde bloemen en vogels. *f* 7,50

Heerlijke SEKOTENG DJOCJA!
Hete "instant" gemberdrank voor koude dagen, met stukjes gember, tangkwee en sukade, die door toevoeging van kokend water uitzetten. 5 zakjes in een pak *f* 3,— (plus 75ct. porto).
(1 zakje genoeg voor twee koppen of 1 istemewa groot glas)



Flamboyant-tegeltje (incl. porto *f* 7,50 een sieraad voor elke huiskamer zelf gehaald *f* 6,—

PASARDAGENKALENDER 1972 met gebruiksaanwijzing *f* 9,75

Nuttig voor het hele jaar, mooi voor de muur voor vele jaren na 1972!

BOEKHANDEL TONG TONG

Zo juist verschenen:

Dispereert niet, 5 delen.
Twintig eeuwen historie van de Nederlanden, door A en H. Algra. Het enige werk waarin ook de geschiedenis van onze voormalige koloniën uitvoerig wordt beschreven. *f* 24,50 per deel. Niet afzonderlijk te bestellen! Mogelijkheid om in 4 termijnen te betalen.

Bijzondere boeken:

De grote godsdiensten der wereld, (100 ill.) *f* 9,10
De Koran, Prof. Dr. J. H. Kramers. *f* 14,90
Kunst van Centraal-Azië, Tamara Talbot Rice. *f* 14,00
Islamitische kunst, David Talbot Rice. *f* 14,00
Kunst van China, Korea en Japan, Peter C. Swann *f* 14,00
The book of the dead, Sir E. A. Wallis Budge. *f* 42,50
De grote ingewijden, Eduard Schuré *f* 22,90
Esoterische beschouwingen, Dr. K. E. Freitag *f* 10,00
Zanoni, (Theosofie), Bulwer Lytton *f* 13,50
Astrologie en haar praktische toepassing, Else Parker. *f* 13,00
Lexicon der astrologie, Mellie Uyldert. *f* 37,50
De wonderbaarlijke wereld der toekomstvoorspellers, door Chandu. *f* 12,50
Prinses Morgenster e.a. Indische sprookjes, Corinne van Sluis *f* 14,90
Spookverhalen:
Beelden zonder spiegelbeeld, Catharine Duval *f* 8,90
De bruiden van Lammismoore, C. Duval. *f* 8,90

*

Bestel uw Indische boeken (zie vorige Tong Tong) NU! Er zijn er die uitverkocht raken! "Krijgsgevangenen in de Pacific" kost in januari *f* 5,— meer: *f* 29,50! Nu nog *f* 24,50
"Piekerans van een straatslijper" m.i.v. januari verhoogd tot 9,50. Nu nog *f* 6,—!

BOEKEN GEVRAAGD:

"Jacht op groot wild" door Brasser en "Jan en ik" door v.d. Wall
E. O. Sijnja, Pr. Marijkestr. 21, Waddinxveen.

"Batik, the art and craft", door Ila Keller.
L. C. Heyting, huize "Kidang", De Scheldeflat 870, Bergen op Zoom.

sekali
Van Nelle
tetap
Van Nelle



VAN NELLE